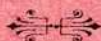

СРЪ

SRĐ

List za književnost i nauku.

Vlasnik, izdavač i odgovorni urednik: Kristo P. Dominković.

SADRŽAJ.

- I. ПАРАСТОС. . . . . Иван Б. Таја.
- II. ŠEKSPIROVI SONETI. . . . . Antun Krespi.
- III. SITNICE IZ DUBROVAČKE PROŠLOSTI. (15).
(Umorstvo Vinčenea Jekarnika godine 1677.). . . . . A. Vučetić.
- IV. МУДРЕ ИЗРЕКЕ. . . . . X.
- V. АХ, НЕ КРИЈ СЕ! Пјесма. . . . . Маринко.
- VI. ЉУБАВ. . . . . E. R.
- VII. TRI DOSLIJE NEPOZNATE PJESME DUM MAVRA
VETRANIČA. (Kraj). . . . . Petar M. Kolendić.
- VIII. ПУКА. . . . . Guy De Mapassant.
- IX. POŠTOVANOM O. F. AGUSTINU PAVLIĆU. Pjesma. Dr. I. Avg. Kaznačić.
- X. O „BOŽANSTVENOJ KOMEDIJI DANTA
ALIGHIERI-JA. (5) . . . . . Walter bar. Lubibrati
- XI. POZITIVIZAM U UMJETNOSTI. (2). . . . . Dr. Torkvato.
- XII. PITALICE. . . . . V. A.
- XIII. OCJENE I PRIKAZI.
Najnoviji Rečnik stranih reči od prof. Jovana Grošića. . P.
- XIV. БИЉЕШКЕ.
*Književnost — Prosrjeta. — Iz knjiga. — Kazno
Čituća.*

„Srd“ izlazi u sveskama od 3 tabaka, polovinom i svrhom od mjeseca.

Rukopisi se ne vraćaju.

Na godinu: Za Austro-Ugarsku . . . . . kruna 12
 „ „ „ Inozemstvo . . . . . franaka u zlatu 12

DUBROVNIK.

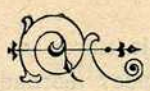
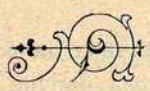
Srpska Dubrovačka Štamparija A. Pasarića.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Р
С
И
Т
Е
Т
С
К
А

Лукана Џеловић
БЕОГРАД
Luka Čelović
БЕОГРАД
S R Đ

God. IV.

Dubrovnik, 31. Marta 1905.

Br. 5. i 6.

ПАРАСТОС.

— Иван В. Ђаја. —

I.

Жена Јосима Пантелића умре почетком године.

Брачни живот није им био дуг: трајао је две године и неколико дана.

Мирна, готово трона Јосимова природа добро се је слагала природом младе жене, у којој беше нека равнодушност, разочарање остареле девојке према животу. Прва година њиховог заједничког живота била је протекла у једноликој мирноћи, без икаквих промена, тако да су сви дани били међу собом једнаки. А у томе, Јосим и његова жена, налазили су највише среће.

У кући је све било у реду, јер не беше деце да га ремете, а Анђа је била увек истог расположења: ни задовољна, ни незадовољна; с вечитим осмехом на уснама, у коме не беше ни уживања ни бола. Ништа није могло да је тргне из те равнодушности. Врло је мало говорила, није се никад тужила, а Јосим је често размишљао у самоћи о својој срећи, за коју је пре држао да се само у сну може наћи.

Али друге године, у марту месецу, Анђа се разболе. Биваше јој очигледно горе из дана у дан. Преко лета оде са Јосимом по лекарском савету у једну бању. Али с доласком јесени свака је нада била изгубљена; бојали су се хоће ли живети до краја године.

На омршавелом лицу осмех јој се био развукао, и она је сада лежала непомична по читаве часове, лутајући погледом по соби, без и најмање црте бола. Јосим се често питаше, да ли је могуће да је она тако болесна. Он се међутим био задужио на све стране, јер и ако беше секретар одељења у једном министарству, Јосим

дигтерске куће, па му се чинише да је сада и она разорена у му се да су то све делови његовог живота; сећаше се своје познанице. Никад не би био поверовао да ће тако завршити. Чинише их је био унео у своју кућу, и надај које су биле за њих привели. Понајвише како му износи ствари, јосим се сећао доба кад његове жене; он би овога пута дирнут на срећу.

да га је сад снашла већа несрећа него ли што је била смрт не фали, беше нечега детинаста. У његовој глави учини му се, који није познавао других жеља до, да има кућу у којој ништа. То би за њега најтежи удар у животу. У томе човеку, ства на неплаћене дугове.

јине смрти, изнеше јосиму Пантелићу из куће добар део покућ-једнога дана, у рано пролеће, неколико месеци после Ан-Рђаво га расположење не остављаше сада никако.

исабивала у његов троми дух. јер му је тиме кућа била разорена; а нове наде нису се лако било места. Смрћу његове жене све су му наде биле осујећене, ни жалост, његов је гњев био одвећ велик, па да би и за друго После Анђине смрти јосимово срце нису обузели ни туга

баш кад су јој се последњи дани били приближили. каже. И јосимова жена плакала је први пут због свога мужа, и то да треба да путу. Али он је не разумевао шта хоће она да себе, баба, која чуваше болесницу, показиваше покретима јосиму у својој постели, као да не чујаше јосимове речи. Са прага друге повима, сагнуте главе, болесница је остала мирна, непокретна. Док је јосим гунђао, шетајући се по соби с рукима у џе-ни опажао да јој тиме задаје бола.

јосим је био одвећ добра срца да тако штога учини. Он није среће. Он није имао намеру да више предаци штога својој жени; стању болеснице, и ту је изливао свој гњев, што није боље стаде мргодан и ћутљив. Доцније пак, он је долазио пред по-вољом и опорозу; али је он то све задржавао у себи, те по-болест његове жене. Тада се његова трома природа напуни зло-није морао да подмири све прошкове које је повлачила за собом

У
Н
И
В
Е
Р
С
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Тога дана Јосим немаде храбрости да оде у своју канцеларију. Остаде целога дана затворен у једној соби, с главом у рукама. С времена на време устао би, па пошто би учинио неколико поремећених корака по себи, поново би сео и налактио се на сто. Лице му се било променило; изгледало је да је омршавио и да му се чело снизило. По каткад му се отимао из груди уздах попраћен неразумљивим мрмљањем, а очи, које су дуго остајале упрте у једну тачку, постајаху веће као да Јосим није могао да поверује у оно што опажаше.

Јосимов дугогодишњи пријатељ Наум Новаковић, писар у истом министарству, дошавши ове вечери код Јосима опази у соби у полу-мраку непомичан облик једног човека. Наум се приближи и метну руку на раме Јосимово:

— Шта је! шта је! запита зачућен Наум.

Јосим подиже полако главу, погледа га, па се опет наслони на лактове. Маум се саже и гледаше га тако из близа, да Јосим осећаше његов дах.

— Немаш ни ватре овде... хладно је, рече Наум гледајући изокола. Он тада опази да је соба празна; остаде нем неколико тренутака па сагнувши се рече гласом у коме не беше више радозналости:

— Грозница! је ли?... А где ти је служавка?

Јосим га погледа, подиже веће и притвори очи:

— Отишла је.

— О! брате, рече Наум исправљајући се и скинувши руку са наслона Јосимове столице. Немаш ни лампу...

Јосим се окрену, али опазивши да орман није више уза зид, погледа Наума,

— Је ли? запита Наум.

— Тамо... у кујни, одговори немарно Јосим.

Кујна је била у авлији. Наум отиде да потражи лампу. Све беше у неред, разбацано по поду. Наће једну лампу, донесе је и запали.

Јосим притвори очи због светлости па затим погледа изокола зидове. Соба беше готово празна. На зидовима клинови су бацали дуге сенке од своје основе, а прашина и паучине означивали су облик ствари које су пре ту биле.

— Како!... остајем сам, у хладној соби; рече Наум узимајући једну столицу и приближујући се Јосиму.

Али Јосим не одговараше. Наум се бојао да му сада не примети штогод, и остаде ћутећи уз Јосима, гледајући његов снажан врат и јаке руке у које се глава беше удубила.

Јосим се нагло трже па остаде неколико тренутака непокретан, као да ослушкиваше нешто. Затим погледа са страхом и кришом око себе. Али очи му се брзо оборише као утучене неким силним погледом. Наум га гледаше испод ока, страшећи се да им се погледи не сусретну.

— Шта је?... зар не видиш да су све однели... готово све? запита Јосим испрекиданим и рапавим гласом, гледајући Наума право у очи.

Овај се трже и погледа зачуђено око себе као да није био дотле ништа опазио. Али Јосим примети да је то претварање.

Јосим беше непокретан, сакупљених леђа, чекаше одговор.

— Шта ћеш му... нека иде... рече најпоследње Наум климнувши немарно главом.

— Ха! нека иде! је ли? узвикну Јосим презриво ни мало изненађен Наумовим одговором.

Он тада окрену леђа Науму и остаде непомичан као да гледа своју широку сенку, која се јасно и несразмерно одсеваше на беломе зиду.

Наум стаде размишљати. Увиђао је да се је много што шта променило у Јосимовој кући за врло кратко време. Али гњев и љутина чинили су му се бесмисленим у таквим приликама; човек не треба да се својим осећањима опире; треба нешто практичније, нешто што ће помоћи. Али беше му тешко те вечери да говори Јосиму, као да је нешто било олабавило њихово пријатељство.

Најпоследње Наум прекине ћутање.

— Знаш! рече он благо, слежући раменима, треба размислити... јер шта ти вреди да се љутиш кад ти то... не помаже. Сви морамо да претуримо у животу много што-шта преко главе... претуррио сам и ја... Треба размислити. Несрећа те је снашла, па...

Јосим се нагло окрену и скочи на ноге:

— Хоћеш ли ваљда да ме тешиш? узвикну Јосим стојећи пред Наумом, с рукама дубоко завученим у џепове. Хоћеш ли да будем задовољан, срећан?... Реци!

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
Истај човек, шуроких леђа, гледаше са презрењем покрај себе непомичнога Наума, кога је живот био навикао да се мирно сагиба невољама као вигка трска лудоме ветру.

— Говори! говори!... Хоћеш ли то?... викаше Јосим опружена врата.

Наум ћуташе наслоњен на наслон своје столице. Јосим се ућута и скамењен надвишаваше Наума прождирући га очима.

Али гњев се намах ублажи у Јосиму. Он је још био непокретан али као заузет неком мишљу, која би му била нагло ушла у главу. Поглед му је био сетан, уста притворена. Он је гледао испред себе свога пријатеља. Гледао је његово троугласто лице упало на слепочицама и образима, обрасло ретком брадом која изгледаше прашљива. Из сувише широког оковратника распарана на ивицама, излажаше жилав врат. Јосим је назирао мршавило тела.

Око Јосимово није обично опајало такве ситнице. Али данас Јосим виде нешто у њима. Он је опажао у свему томе знакове једне борбе у животу, гледао је човека кога је живот научио да му се сагиба и прилагођује.

Он је сада разумевао ону претерану Наумову скромност која му се чињаше право понижење за човека.

Ова је мисао била сада јасна у Јосимовој глави и била је растерала све остало. Јосим се окрену полако око себе. Голи зидови направише сада на њега такав утисак, да се овај и на његовоме лицу црташе.

Баш си чудноват, Јосиме!... као дете! промрмља Наум слежући раменима.

Јосим подиже обе руке у вис, као да Наум викаше сувише јако:

— Само кад си ти сретан; рече тихо гласом, који тешко излазаше из груди.

Био је сада блед у лицу, изнемогла гласа. Гњев је био ишчезао, и Јосим се полако спусти на једну столицу.

У соби владаше тишина. Лавез паса допираше из даљине; једне таљиге пројурише улицом те сва кућа задрхта.

Наум посматраше Јосима и опажаше да се је овај нешто намах смирио. Мало доцније Јосим подиже главу и мутним погледом погледа Наума, — који беше увек задовољан.

Јосим устаде и оде до прозора. Априлска ноћ беше ведро; месец, сакривен иза куће, обасипаше кровове, који беху сјајни као река под залазећим сунцем. У авлији, дрвеће, зграде, бацаху под собом дуге сенке.

Јосим извади из стола комад свеће и упали. Пламен се играше на његовоме лицу, и Науму се учини да је рђаво расположење оставило Јосима.

— Знаш, рече Наум једноликим гласом, моме Мики није добро... био је целе ноћи у ватри. А и онај мали нешто кењка...

Јосим га тренутно погледа.

— Жена је уморна разуме се, продужи Наум, никако не спава.

Јосим пође на поље са свећом у руци.

— Куда ћеш? запита Наум.

Јосим се окрену на прагу:

— Сад ћу ја; рече он озбиљно и мирно, па остаде неколико тренутака гледајући Наума у очи, као да очекиваше да му овај нешто рекне.

Али чим Јосим оде, Наум се приближи прозору. Свећа се удаљаваше у авлији; кад дође до дна авлије ишчезе.

Тргнувши се, Наум се замисли. Па затим промрмља нешто у себи и пође на поље.

Све идући на врх прста, Наум дође до једне шупе и кроз пукотине дасака опази светлост како дрхти унутра. Завири кроз једну рупу и угледа Јосима како слаже уза зид дрва. Начинивши седиште, смести се на њега па остаде неколико тренутака непокретан, послушкујући и гледајући у затворена врата. Наум застави дисање. Јосим уздахну, завали се на седиште и наслони се уза зид; па гледајући са страхом око себе откопча капут и завуче руку у унутрашњи џеп.

Наум се трже и удари ногом у врата.

— Полудио!... да се убије!... изусти Наум гласом, који излажаше из дубине груди, хватајући Јосима за лактове.

Овај беше блед и гледаше Наума раширеним очима, погледом лудога човека. Наум га јаче стеже и размахну лактовима. Свећа се преврну и угаси се. Мислећи да Јосим хоће да се отме Наум се спусти на њега целим телом. Јосим се скотрља на земљу.

www.un Насред шупе, у помрчини, Наум је стајао непокретан бојећи се да се помакне. Пред његовим ногама Јосим се дизао са пода.

Пођоше на поље један за другим. Јосим је ишао напред, Наум за њим.

Кад уђоше у кућу осташе неми. Оба човека беху бледи у лицу и дисаху брзо као после дуге трке.

Јосим је стајао насред собе, са збуњеним посмехом на уснама, и брисаше прашину са рукава свог капута.

* * *

Две године после тога Јосим се ожени по други пут.

Овога пута нађе женицу какву је само пожелети могао: ћерчица јединица и доста имућних родитеља, трговца са брашном из Панчева.

Мица је била васпитана у „клоштеру.“

То беше добро, размажено дете, коме је живот био представљен у истим бојама, са онолико исто стварности као легенде из Старог или новог Завета. Беше пуна њежности, али неке меке њежности као у биљке која је обрасла у стаклену врту.

За Јосима све то беху нове ствари и он у њима нађе неописане дражи. Он тада први пут ступи у млакост и сладуњавост ваздуха стакљеног врта; а он, који је дотле познавао само оштар и природан ваздух покошених њива, нађе то тако пријатно, тако добро!

Кад Мица први пут отвори пред њиме орман пун извезена рубља повезана црвеним свиленим тракама, из кога излажаше свеж мирис: Јосим осети неку детинску радост.

Па родитељи даваху и пристојан мираз својој кћери!

По љетним вечерима, недељним или празничним даном, Јосим стојећи уз ограду на задњем крају лађе, гледаше како се у вечерњој сумаглици удаљује обала са које му Мица махаше својом марамом. Па кад би је изгубио из вида, он остајаше на месту и гледаше дуго у даљину, где све ишчезаваше у нејасну плаветнилу. Кад би изгубио из вида и она два торња православне цркве, Јосим би тада сео у један кут, те успаван једноликим ударањем точкава и мирисом запенушене воде, гледаше у таласе, које лађа остављаше са страна, а у које се дрвеће огледаше и савијаше као змије.

II.

То је било кишовитог јутра месеца новембра. Оба су писара већ радили за својим столовима, кад Јосим уђе у канцеларију. Седнувши на свој сто до сама прозора, секретар стаде отворати писма која нађе на столу; кад их све прегледа он се обрати млађему писару:

— Мићићу имаш ли овде какве новине?

Овај му их пружи неколико. Јосим запали цигарету и стане читати новине.

У канцеларији беше топло и владаше тишина. Кишне капље котрљале су се на окнима, а у даљини преко кућних кровова опајала се код Бежаније разливена Сава.

— А! знате; рекне мало доцније Мићић тргнувши се, видео сам Наумовог суседа. Изгледа да му је рђаво... Ићи ћу да га обиђем.

Јосим гледаше Мићића преко раширених новина. Кад виде да Мићић нема ништа више да каже, он подиже веће и отвори једне друге новине не рекавши ништа.

Беше шести дан да Наум није дошао у канцеларију. Његов је сто био празан. На наслону столице стајао је жут капутић који је облачио за време рада, а календар, на коме је сваког јутра прецртавао минули дан свог живота, имао је шест непрецртаних прошлих дана.

У последње доба био је јако ослабио Наум Новаковић. А и у кући му није све ишло понајбоље; пре неко доба гушобоља му је била однела једног синчића; свастика му је сада живела у кући и он је издржавао, јер јој је муж био умро, и она остала без игде ичега.

— Како хоћете да се тако штогог доведе у ред! довикну други писар, постарији човек великих очију, без израза и ћелаве главе. — Погледајте! погледајте! молим Вас господине Пантелићу! говораше писар приближујући се секретару и ударајући изврнутом руком по отвореноме акту. Можете ли Ви то појмити?

Јосим баци поглед на акт који му писар пружаше, па се окрену, обриса руком маглу са окна, и загледа се у даљину.

Писар се тада обрати Мићићу.

www.unilib.rs
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
Јосим задовољно пушташе дим кроз нос и гледаше у вис како лебди као раскинута паукова мрежа, кад му послужитељ јави, да га један човек моли да изиђе напоље.

Кад се Јосим врати у канцеларију, после неколико тренутака, дошавши до Мићићева стола, пружи једну хартију са црним окви-рем, и рекне:

— Умро Наум.

— Хајде! рече полако Мићић изненађен.

Онај други писар подиже па сагне главу.

Не рекавши ништа више, Јосим седне на своје место и ра-шири једне новине.

Мићић гледаше у тај комад хартије са црним оквирем као да не могоше да верује, да је смрт однела Наума. Мало доцније Јосим га запита:

— Кад му је пратња?

— Сутра у три часа.

— Јавићемо, да нећемо ни доћи у канцеларију.

Јосим се шетао по канцеларији с рукама у џеповима, чинећи примедбе на главне вести из новина. Мићић га гледаше чудним погледом, јер не могоше да разуме, да Наумова смрт није ни за један тренутак зауставила на себе Јосимове мисли. „Наум је био његов добар пријатељ; мишљаше Мићић. Повише су година били заједно у овој канцеларији, па како то сада да га ни најмање не дирне та изненадна смрт!“ . . .

Кад је подне било близу, Јосим зовне момка који му подржи капут. Кад остави канцеларију Мићић се загледа у затворена врата.

У осталоме, сажалење, а нарочито сажелење према једноме покојнику коме се више не може помоћи, то је пре нека душевна слабост . . . промрмља Мићић слегнувши рамена и погледавши другога писара.

* * *

Поноћ је била превалила а Јосим се још не беше вратио кући са Наумове пратње.

Мица је била непрестано на ногама; служавка јој је пра-вила друштво до неко доба ноћи, кад је она пошла да се одмо-ри. Шетала се узнемирена с једног краја собе на други, из једне

собе у другу; легала је потпуно одевена, али узалуд. Није могла никако да се смири.

С времена на време одлазила је до прозора, притискивала је своје чело уз хладно стакло и гледала је низ улицу, одакле је Јосим обично долазио. Чим би опазила у даљини, под слабом свјетлошћу фењера, каквог задоцнелог пролазника, чинило јој се да је то Јосим. Али мало доцније увиђала би, да се је преварила.

Обузеше је свакојаче црне мисли и слутње: Десила му се нека несрећа, нешто што се врло ретко догађа, што је немогуће предвидети... И млада жена уздахну и промрмља: Баш сам несрећна!...

Јосим је отишао на један погреб. Та мисао бацаше око младе жене само црnilо. Све што је више размишљала, све је више налазила оправдања својим слутњама: од како се је удала, ово је први пут да Јосим иде на један погреб, и ово је први пут, да у ово доба ноћи није још код куће. Те ствари стоје дакле у вези једна с другом!

И Мица је сада имала пред очима погреб (знала је само, да је то погреб неког Јосимовог познаника): пратња иде полако путем који води гробљу; све је црно: и коњи и кола и људи и жене. Ветар тресе дрвеће с обе стране друма; напред, ђаци певају и ветар разноси њихово певање које пада полако изокола по пољу као дим пред кишовитим временом. Мици се чињаше да је то црnilо, та хладноћа, та смрт, да је све то пало на Јосима, да га је увило, однело.

Она осети да јој је хладно. Ватра се у пећи била већ одавна угасила. Мица пребаци на леђа бунду, отвори прозор и наслони се на њ. Осетивши хладан ваздух како јој проструја кроз врат по целој телу, подиже бунду око врата држећи је затворену једном руком.

Улица беше пуста. Ноћни чувар је дремао на ногама у заветрини. У соби сахат изби један и по час. Мица погледа у собу па се тада наже кроз прозор, погледа низ улицу докле јој је поглед допирао. Не беше баш никога жива.

Неколико тренутака доцније трже је из полу-сна лавез једног пса. И она тада опази Јосима како брзо корача, подигнуте јаче, са жаром цигарете насред лица.

Кораци се приближаваху у авлију, врата се отворише.

WWW.CO.LIB.RS

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

www.unhivb.com Опрости молим те!... рече Јосим загрливши жену...

Шта ћеш... друштво... пријатељи... весеље...

Јосим беше задуван, румен, мирисаше на ноћну свежину, имађаше пуно водених капљица на брковима.

Мица беше све заборавила. Беше срећна.

Мало доцније кад Мица дође к себи и кад запита Јосима, зашто је тако задоцнио, он одговори испрекидано, с неким чудним осећањем:

— Шта ћеш... срећни смо... ја се заборавим... помислим на тебе...

А кад га Мица прекори:

Да, тако ме заборављаш, остављаш ме по целу ноћ саму...

Озебла сам чекајући те...

Тада Јосим, опазивши да је Мица бледа, и да јој је поглед необичан, рече покретом љутње:

— Имаш право Мицо! Опрости ми... То је све због оне пратње... Пуно пријатеља, навале сви, човек се заборави... подмлади се...

Мица беше добродушна; није никад требало много шта, да је увери или разувери. Беше срећна што се Јосиму није никаква несрећа десила.

Јосиму Пантелићу пак, беше тако чудно у души, тако топло око срца, да није знао да искаже што осећа. Само се је неколико пута у животу био тако добро осетио: док је још био ђак, кад су вино и весеље долазили у младу безбрижну главу, кад је са чашом у руци певао затворених очију опажајући пред собом што отворене очи никад не видеше.

III.

Насред топле собе стајаше сто; око њега четири особе при вечери. Лампа бацаше свуда изокола живу, веселу светлост, која се одбијаше о оквире слика на зидовима, о посуђе на столу, и која продираше кроз чаше и боце, те ове бацаху на бео застирач црвене сенке вина. Разговор и смех мешали су се звекетом чаша, а у углу собе, иза заклона, ватра је хркала у пећи. С часа на час једна су се врата отварала и служавка упаљених образа од ватре, уносила је јела, са којих се миришљава пара дизала у вис.

WWW.UNILIB.R То беше божићно вече код Јосима Пантелића.

Сви су били те вечери добро расположени а нарочито Јосим, који уживаше гледајући за својим столом свога кума и куму, часне старе људе, које он јако поштоваше.

Јосим је био изјавио жељу Мици да се проспе сламе свуда по соби, јер је кум стар човек. Али Мица примети да то није чисто, те метнуше мало сламе само на сто испод застирача и ако то не беше врло угодно, јер су се сада боце могле лако преврнути. Божићно прасе би мање него што га је Јосим желео, а колачи ситнији, јер Мица није хтела ни у чему да личи на паоре.

Кум, господин Раденковић, беше превалио шездесет пету. Беше строг, одсечан и увек незадовољан: Свет не ваља ништа, није никад ништа ни ваљао; земљом се врло рђаво управља; све су то неваљалци... Али кум није имао нека одређена начела и мисли: За њега ништа данас није добро; а како би могло да буде добро! Не треба ништа предузимати јер би то било узалудно... Ако су ствари такве, то је зато што не могу да буду друкчије... Није то ничија кривица.

Кума је била мало млађа од њега, врло сува и говорљива.

Кад служавка донесе кафу тада кума примети:

— Има сиротиње која није могла добро ни да се наједе о данашњем празнику.

— Веројатно да је има, рече Мица уздахнувши.

— Три четвртине људи на свету морају да затегну кајиш пре ручка; примети кум озбиљно. Својим радом ие могу да стеку толико, да напуне свој трбух.

— То је оно, рече Јосим, што... бадава имају право... што би хтели социјалисти...

— Социјалисти! прекиде га кум, ... битанге!

Јосим није имао обичај да подржава неко мишљење. Он се насмеја и ућута.

— Молим те, рече кум, како хоћеш, да не буде глади! Ротшилди, Крсмановићи и шта ти ја знам, на једну страну, сиротиња на другу, која хоће само ракију да пије и да се тужи да јој није добро. Овамо једни управљају земљом, Бог те пита како, тамо они други... социјалисти! анархисти!... Човек кад остари другачије гледа ствари него што је то пре чинио.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

— Сасвим! и ја то опажам, потврди Јосим.

— ... Не знам да ли ти дође мисао да се питаш, шта су то у ствари попови, калуђери, официри... Ха! ха! ха! насмеја се кум гласно.

— Шта је? запита Мица.

— Твоја ме је изврсна вечера, Мицо, подсетила на то, рече кум, кога обузе добро расположење. Пре једно петнаест година провео сам ово вече и све до нове године, у гостима код једног калуђера у манастиру Манасији... И кум стаде причати како је добро јео и пио.

Оба човјека и кума задимише. А кад попише кафу пребоше у „велику собу“ која беше одма до ове где вечераше, али јој прозори гледаху на улицу.

Мица заседне за гласовир, и између две свеће, румена лица, сјајних очију, савијајући десно и лево своје витко тело, свираше једну успомену из „клоштера“ која је преношаше у дане свога девојаштва. Оба човека и кума, забављени на миндерлуку, димљаху са пуно задовољства.

Јосим гледаше с осмехом на лицу, час кума час куму, као да је тражио од њих да му потврде своје задовољство. Изгледаше да сва тројица поклањаху много пажње свирању. По каткад Јосим би подигао очи у вис, па је прелазио погледом преко зидова свуда у наоколу, и гледао је као да је странац и својој кући. Изгледаше му ове вечери да је све око њега лепше него обично, да свака ствар има већу вредност и да се не би могао растати ни са најмањим украсом ове собе.

На прозорима се спуштаху завесе од црвене тканине; на зидовима беше много баларина од хартије са сукњама на точак, округле, пуне звездица које су се светлцуале; у једном углу собе беху прикачене неке медаље од позлаћене хартије — трајни трагови прошлих балова и забава, а око једног огледала било је неколико оквира са изгледима Венеције: успомена са свадбеног путовања.

Гледајућу све то, Јосим осећаше неко раздрагање према свему што беше око њега. Његова срећа изгледаше му тако велика, да му се чињаше да није стварна. Никад му се не беше указала тако велика.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

„Како је било започело! мишљаше Јосим, удубивши главу у руке. Онолико невоља кад се први пут ожених, онолико несрећа, да ме доведоше до ивице пропасти. Па затим наћи овакву срећу, благостање, имати красну женицу, свега што треба у кући; моћи овако лепо угостити своју родбину... једном речи права домаћа срећа!“

— Лепа ноћ напољу! примети кум опажајући међ спуштеним завесама, како се кров једне куће покривен снегом сјаји као у сред дана.

Јосим не чу ништа и остаде с лицем покривеним прстима. Мица свираше али је нико више не слушаше.

Кад Мица престаде свирати, Јосим се трже и хтеде да сакрије своју забуну, започевши разговор са кумом. Овај му опет примети, како је напољу дивна зимска ноћ. Јосим устане овога пута, оде до прозора и стане гледати белу снежну улицу. Али у брзо друге мисли обузеше његову главу и он остаде пред прозором непокретно, не гледајући ништа, док прстом параше лед у једном углу окна.

— Чујеш ли шта каже Мица? запита кума смејући се гласно. Јосим се нагло окрену:

— Чујем! чујем! рекне он и ако не беше ништа чуо.

Па остаде тако с леђима окренутим прозору. Беше замишљен; глава му беше у пола спуштена, очи гледаху попреко, некуд неодређено.

Кум је био опазио да је Јосим ћутљив и замишљен; погледаше га с времена на време, али му ништа не примети.

Кад жене прекинуше разговор, оне опазише да оба човека ћуте. Мица се окрене Јосиму који беше још уз прозор скрштених рука; поглед Јосимов беше тако необичан, лице тако промењено, да Мици реч застаде на уснама. Јосим не рекавши ништа упути се право к њој, и дошавши до ње, обухвати јој главу обема рукама. Он сав дрхташе, а Мица седећи, с главом дигнутом у вис, гледаше га изнад себе осећајући на образима његове вреле руке. Није разумевала шта то значи.

Јосимове руке клонуше. Гледајући погледом уморна човека некуд у бесконачност он уздахну климајући главом.

— Шта ти је? . . . је ли! проговори Мица, погледајући уплашено Јосима, па затим кума и куму, који беху зачуђени.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
Очи Јосимове биле су тако сјајне, влажне, као да беше суза у њима. Он се окрену зиду; али готово одмах обрати се куми охрабрен, подигнуте главе; као да је тражио да она учврсти у њему ту охрабреност, рече јој:

— Срећни смо! је ли кумо?

— Срећни! Разуме се! да шта! одговори хитро кума, која једва чекаше да проговори штогод, да размрси то заплетено стање, да дозна, шта је то Јосиму. — Срећни, разуме се . . . И здрави сте и имате свега у кући . . . А ако желите децу, даће вам Бог синова и кћери! . . .

На ове последње речи чуђење се оцрта на Јосимовоме лицу, јер он ни мало не мишљаше на децу. Али кума, којој је та мисао била случајно дошла у главу, држаше, да је породица узрок Јосимовог узбуђења те настави:

— Шта ти! . . . млади сте, волите се, а коме смо ми кумовали, деце није фалило . . .

— А! Бога ми ја нећу тако! узвикну кум строго, држећи да му се ту нешто предбацује. Човек вам учини услугу, па после имате нешто и да му предбаците . . . А ако то зависи и од кума нико се не може на нас потужити . . .

— Не! не! куме, којешта! . . . умириваше га Јосим. А кума настави:

— Знам ја како је то. И ја, кад сам се удала, пробоше две године, а оно ништа . . . Доцније, Богу хвала, доста је деце било . . . Неке је Бог и однео! Шта ћемо; он даје он и узима.

— Да, шта ћемо кумо; говораше Јосим.

Тада се сви ућуташе, као да су хтели да се приберу. Кум уздахнувши, отресе пепео са цигарете у мали тањир, па се ували међу јастуке миндерлука. Мица гледаше Јосима зачуђено, не разумевајући његову сету.

— Па да, рече Јосим после дуљег ћутања, изразом добродушности; ја бих волео да имам децу. Кућа је овако празна. Али ако их не буде, ипак је боље него имати децу, па је затим изгубити . . .

— Дабогме, рече Мица тихо, са мало више храбрости.

Кума стаде говорити са сузама у очима, како је то тешко, кад вам смрт однесе децу. Кум међутим ћуташе; Јосим му је био досадан. У ствари није разумевао шта је Јосиму, — истина да

није ни тражио да разуме, — али такво некако осећање као на позорници, ни мало мушко, није се допадало куму.

Сви ћутаху. Јосим беше замишљен; неколико пута учини покрет као да хоће нешто да каже, али не рече ништа; час се наслањао на столицу, час се исправљао, и тада играо једним комадичем хартије савијајући га међу прстима.

— Заиста, кумо, проговори најпосле Јосим, ја нисам окусио онолико туга колико ви . . . премда сам их и ји имао . . . А шта знамо, шта нас чека . . . бићемо можда увек сретни . . . ко зна!

— Ваља се увек уздати у Бога, рече кума дигнувши руке са стола.

Јосим одобри главом.

— Тако је, рече он. Па после неколико тренутака ћутања поче тихим, умиљатим гласом: — Драга кумо моја, има туга и невоља на овоме свету, . . . Кажем вам, Бога ми, истину кумо, да човек осети како га срце боли кад помисли само на своје покојне пријатеље и познанике. С њима човек дели и тренутке среће и несреће па тек једног дана смрт долази, пријатељ нестаје . . .

— Ала је то! прекине га кум љутито. Мора се једном мрети!

— Мора, Бога ми, додаде кума прелазећи на кумову страну, јер опажао да је немогуће сложити се са Јосимом.

Јосим се сав претвори у одобравање:

— Знаш куме! имате потпуно право! Сасвим се слажем у томе с вама . . . Али како је тешко за нас пријатеље! Морате признати да је тако! Ми који остајемо наставимо наш живот, онако исто као пре његове смрти. Ми остајемо и веселимо се, пијемо, радимо што смо и пре радили, његов одлазак не ремети ни најмању нашу навику . . . Не прекинемо ни за један часак ове свакодневне сласти живота: пушимо . . . пуштамо дим кроз нос, идемо у кафану . . .

Кум се нагло исправи;

— Којешта! шта причаш ту! узвикну кум. Не можемо да смо у жалости са сваким покојним пријатељем! То је бесмислено! . . . Ми тада не би никада ни пили ни пушили ни ишли у кафану . . .

— Знаш, знаш све то, рече Јосим пун стрпљивости.

— Па шта ми можемо једноме пријатељу који је умро. Треба му бити пријатељ док је жив, и чинити му свако добро... А да ли ми идемо у кафану и, да ли ми пушимо, то не значи ништа.

— Добро! добро куме! говораше Јосим све блажим и марнијим гласом. Није ту питање само што се пушења тиче... већ уопште...

И Јосим стаде редати испрекидане реченице, пуне неког чудноватог осећања:

— Па да, тако треба!... Шта је наш живот! треба волети своје пријатеље...

Кум му окрену леђа.

— Е па знаш, куме, рече Јосим уставши, нека ти то све изгледа глупо, али је мени спасао живот покојни Наум. Јеси ли га познавао?

Кум цвркну језиком у знак одрицања. Ни кума ни Мица не беху никад чули за њега,

— Како то? запита кума, држећи да није истина то што Јосим говори.

— Како? Лепо! ја не бих био жив сада да није њега било... А он је умро.

Јосим покуша да исприча како је пре имао намеру да се убије. Али је изгледало да су све то измишљотине. Мица није ништа разумевала, а кума дође до закључка да се Јосим опио. Кум поче губити остатак стрпљења и стаде се шетати по соби. Направивши цигарету погледа куму и ова опази да је време да се иде. Она прекиде Јосимово причање и закључи га тиме:

— Тако је то! Јосиме. Сви ћемо умрети... Неко пре неко после. Мртви се не враћају. Ми не можемо ништа. Бог тако хоће, па његова воља!

Кад сви поустајаше, поноћ је била превалила. У предсобљу кума се повеза марамом говорећи нешто тихо Мици; Јосим говораше нешто куму, који све одобраваше и држаше се за браду. Кад служавка донесе куму запаљено фењерче (кум није никуд одлазио ноћу без њега) изиђоше сви у авлију и застадоше на капији.

Све је било у снегу. Ниске су куће ишчезавале под снежним крововима као под великим белим шубарама; плотови су

www.били на врховима зарубљени белим пругама; фењери су горели малим жућкастим пламенима, и кад би им мало снега скотрљавши се са грана или са кровова пролебдело кроз светлост, изгледало је да пада ситан бисер.

Док Мица причаше да им је сусед болестан, један дечак, одрпан, гологлав, дође иза кумових леђа и стаде молити.

— Вуци се! узвикну кум окренувши се.

Али се дечак не удаљиваше. Кум се окрену овога пута и добро га удари штапом:

— Хоћеш ли да викнем патролцију!? узвикну кум. Шта то значи харати људе ноћу!... Зар ми немамо законе... устав?

Ово допуни кумово нерасположење. Руковаше се, растадоше се. Кум је ишао напред с фењером у руци, кума за њим. Њихове две сенке клизале су по белој површини.

Вративши се у кућу, Јосим седне на једну столицу и не скинувши капут, којим се био огрнуо, па издигнуте главе гледао је у вис, као да тражи нешто у диму, који се био слегнуо уз таваницу.

— Ето видиш! ти ниси ништа знала о томе, рече он Мици када ова уђе у собу.

Мица седе до њега; и она поче такође говорити о пријатељству: прави се пријатељи никад не заборављају... Сутра ће писати својим пријатељицама, јер од како се удала није то учинила.

И она упаде у раздрагање према успоменама, прошлим данима, некадашњим пријатељицама...

У лампи на столу не беше више уља. Пламен је постајао све мањи а фитиљ се био ужарио. Светлост фењера са улице продираше кроз завесе и шараше под и зидове. Улицом, испод прозора, прођоше неколико људи певајући.

Јосим тада рече тихо:

— Хтео бих да учиним нешто за Наума.

— Како да учиниш? запита Мица благо.

— Тако... нешто за њега... за његову душу.

У лампи нешто кврцну, и жишке излетеше.

— Могао би му положити венац на гроб, рече полако Мица. Па са мало више смелости: Имао би траке и на њима нешто написано... Тако се ради.

Јосим дубоко уздахну.

— Или ако хоћеш, могао би му приредити парастос...

Али осећања Јосимова била су толико искрена и дубока да му се све то чинило недовољно, ништавно према ономе што је имао у срцу.

* * *

Петнаест дана доцније Јосим је приређивао парастос по којноме Науму. Јосим је био објаснио својим и Наумовим пријатељима да је њихова дужност да учине нешто за непрежаљенога друга. Томе је био додао да ће он узети на себе све трошкове око приређивања парастоса.

У гробљанској капели било је на окупу око двадесет особа: Наумова удовица и неколико њених сусетка, Јосим и неколико његових пријатеља из министарства.

Кандила су трептала пред иконама, пламени свећа подлегали су сви заједно час на једну час на другу страну, а капље воска бистре као сузе котрљале су се низ свеће. Изнад глава присутних, плавичасти димови кадионица уздизали су се у полу-таму коју прекидаше на неколико места светлост јануарскога јутра падајући са прозора као слапови мутне воде.

С леве стране, међу људима, стајао је Јосим. Савијао је колена и леђа да би се учинио што мањим, јер му је изгледало да се је истакао изнад свега. А желео је бог зна како, да се он у чему не разликује од већине осталих који присуствоваху парастосу! Желео је да буде што равнодушнији.

Погнуте главе, Јосим је био непомичан. С времена на време чинило му се да се буди из сна; тада би погигао главу и у пола збуњен погледао би испред себе: Поп је полугласно читао; свет се једновремено крстио сагињући главе. Јосим би то исто чинио. Па мало по мало, мисао је поново одводила Јосима. Остајао је скрушен оборених очију, не чујући и не гледајући ништа. Затим би се поново тргао као из дремежа.

Гледао је дим кадионица како се диже у вис па је помишљао да је он узрок, клица свему томе што се сада око њега збива.

Чинило му се да је све то сан и ако је био свестан свега, и ако је добро опажао да се у осталоме ништа необично не збива око њега.

Обузе га жеља да изиђе из капеле; с нестрпљењем је очекивао да се све то оконча.

Јосим Пантелић је превртао у своме срцу сва своја осећања. Али не нађе она која је тражио. Није могао да објасни себи да он приређује овај парастос. То му је изгледало тако невероватно! Није могао да нађе једно једино осећање којим би себи бар у неколико објаснио како је био дошао до те одлуке.

Најпосле, Јосим стресе све са себе. Није хтео да буде смешан самоме себи.

Ствар му је сада била разумљива, јер је себе сама, који је о Божићу решио да приреди парастос, гледао као другу личност.

Тиме се све доведе у ред у Јосимовој глави. Он је сада био задовољан самим собом. Било му је сада сасвим природно да је на овоме парастосу: Као што је био на пратњи Наумовој, тако је сада дошао и на парастос. То су мале учтивости и пријатељске дужности... А Наум је имао и добро срце.

На изласку из гробља хладан ветар који је дувао са Дунава обави групу људи. Врхови капута су се лепршали, а људи су савијали своја тела. Био је хладан тај ветар, хладан као гробнице. Јаукао је кроз грање а као метла мео је широк пут.

Звоно са гробља стаде објављивати један укуп. Сваки удар звона лично је на комад гвожђа, који би ветар понео са собом као лако перо, а који би мало даље пао на земљу и заронио се у њу.

... На кафанским вратима Јосим примети да су се сви склонили са стране. Он се тада сети да они из учтивости чекају да он први уђе.

ŠEKSPIROVI SONETI

preveo s ingleskoga

— Antun Krespi. —

Posvećeno Ivu pl. Saraka.

(2).

71-i Sonet.

Kad usnem vječnim spâvom, ne plači za mnom duše,
No mrtvog zvona bude tmurni se zvuk razl'jegat,
Davajuć na glas sv'jetu, da s ovog sv'jeta huše
I ja međ gamad gúusnu napokon odoh l'jegat.
Usčitaš l' ove erte, nemoj se ruke sjetit
Što napisa ih negda, jer ja te ljubim toli',
A da iz tvoje mîsli prije bi rad izletit,
No moj da spomen tebi uzroči cigle boli.
Oj! ako l' na te pjesni oko ti kad poteče,
A meni t'jelo davno u prašinu jur mine,
Tad moje b'jedno ime nemoj ponavlat veće,
No nek i tvoja ljubav s mojim životom gine;
Jer mudar sv'jet bi onda prođio u tvoju tugu,
I sa mnom, pošto umr'jeh, izvrgô tebu rugu.

123-i Sonet.

Ne! Jâ da m'jeñam — vr'jeme — ti ćeš se hvastat trudno:
Te piramide tvoje, zgrade sved življe moći,
Za mene n'jesu ništa ni novo niti čudno,
Već gizda stvari, što su vidjele davne oči.
Naši su dnevni kratki, pa divimo se danas,
Gdje ti nam sve to šaraš kô grohlo od starosti,
I voliji smo reći da je stučeno za nas,
No promislit da o tom čuli smo pričat dosti.
Tebe i tvoje kñige ja čekam na megdanu;
Ni sadašnjost me čudi niti me čudi prošlost;
Laž u arhivim tvojim, laž gdje nam oči stanu,
Jer skova mañe-više sve tvoja vječna naglost.
A kunem se, i ne ću nikada poreć' sebe,
Istinu sved ću ljubit, sved prezirati tebe.

SITNICE IZ DUBROVAČKE PROŠLOSTI.

— A. Vučetić. —

(15)

Umorstvo Vinćenca lekarnika godine 1677.

Bilo je 1677. godine maja mjeseca. Dum Nikola paroh od Konala i Gruža bješe veoma star. Nije se mogao kretati. Bolovao je od uloga. Valda je stoga imao zamjenika, dum Vieka podparoha. Dum Nikolu služile su dvije sluškiñe, Anica, kći Batalanova i Margarita kći Mare Dominkove.

Kuća dum Nikolina na Konalu u jutro 27. maja bješe puna službenoga svijeta. Bilo se ondje blizu nešto dogodilo prošle večeri, 26., dva sata poslije ure noći. Tada Vinćenco, „spičar“ (lekarnik), šetao se s *Jozefom* Đulanijem (*Giugliani*) po Konalu. Neko ga iz puške smrtimice pogodi. On se sruši na zemlju, te se valaše na putu u krvi. Anica i Margarita dođu mu u pomoć, i odnesu ga ili odvedu u Dum Nikolinu kuću. Rañenik sada tu u jednoj sobi ležaše na posteli u skončanju života.

U sobi su ono jutro bila dva malovijećnika, dva suca da vode pravdu o zločinu, t. j. gospodar Martolicea Medov Červa i gospodar Mato Đivov Gundulić, sin pjesnikov; pisao im je kančilijer Markantonio Sabaci. U kući je bio s nima zdur Miho sa šest barabanata. Tu bješe i Paolo Boirio (Provio?) vidar, da konstatuje stañe rañenika.

U parohovu susjedstvu stanovao je Luka (Češle?) Petrov s nadimkom Djevojčica. On je u prijepisu pućanstva god. 1673-4. zabilježen kao Luka Petrov sa ženom i odraslom kćeri. Kći mu tri godine poslije nije bila više kod kuće, jerili se bila udala, ili je bila umrla. Žena mu bješe Pera, a maja 1677. od skora bješe mu sluškiña Nika Pupulina Antunova, prije u službi gospara Nika Zamañe. U Petrovoj kući živlaše od malo dana i neka Kata Kačulica. Ni Pupulina ni Kačulica nijesu bile na dobru glasu u susjedstvu. Ako je Luka bio Češle, kažemo ovako, jer iz zapisa ne možemo da to za stalno znamo, tada je u ñega stala prije neka Anuhla, koja takoder nije bila na dobru glasu.

Vinćenco, koji bješe na umoru, izjavi sucima, da nije poznao ni jednoga od ubojice, i da nije živio u neprijateljstvu s nikijem.

Suci se maloga vijeća s kančilijerom vratiše u grad, kad ispitaše rañenika, a barabanti odvedu u tamnicu Jozefa Đulanija, Luku Djevojčicu i Niku Pupulinu. Kate Kačulice nestane i ne mogoše je uhvatiti.

Vinćenco lekarnik bješe teško rañen. Vidar izjavi da je rañen od jednoga samoga hica iz puške u prsi, da mu je prolomljen pazuh i prekinuta jedna žila kucavica srćanom ozledom, da mu je otvoreno (rañeno) tijelo na drugoj strani (ozada?) i da je Vinćenco u pogibli života (*ferito d'una sola schioppettata al petto, con frattura di ascello e incisione della aspra arteria con offensione di cardiaci, passata la balla sotto il toracio con offensione della pleora e costa mendosa? Pericolo di vita e apertura del corpo ad altra parte*). Ovo je bilo ñegovo vještaćko mnijeñe. I uprav Vinćenco ne preboli rane, jer sutra dan 28 maja u 9 sata (po starom brojeñu ure) preseli se u vječnost. Ovako rećeni vidar izvjesti u malome vijeću isti dan.

* * *

Ko bješe poćinio ovo grozno umorstvo? Sam Vinćenco bješe izjavio sucima da nije poznao one koji su mu ispalili iz puške i da nije bio s nikijem n svadi. Ko se usudi na putu ne daleko od grada da navali na Vinćenca, kad je imao druga? To nije bio Đulani, kojega uhapsu ono jutro. Je li to bio Luka Djevojčica, koji je takoder uhapšen zajedno sa službenicom Nikom? Ili je bio kakav smion hajduk? Krivce će nam otkriti kasnije Lućina kuća. Međutijem treba da se upoznamo s ondašnjim prilikama u gradu i na Konalu, s nekijem kućama i vrtovima i familijama na Konalu i s ljudima, koji su onamo dolazili i sa znancima ubijenoga lekarnika i ostalijem ljudima koji su spomenuti u ovome događaju.

Javne rasvjete nije bilo ni po gradu, ni po Konalu u ono doba, kad se dogodilo ono grozno djelo, a ni poslije do početka XIX. vijeka; te je trebalo da svak u večer nosi feñerić (ferô, intijernicu = *lanterna* ital.), da mu se vidi putem i da ga ne uhapsu. Okrom toga bilo je pogibeľno prolaziti u večer Konalem u onoj tmuni bez oružja za svoju zaštitu. Oružje bješe zabrañeno samo u gradu; vlastela su i tako nosila o boku mać; ali do

У
Н
И
В
Е
Р
С
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

potrebe su se i drugi ljudi obnoć oboružavali izvan grada; opasali bi na primjer paloš, to bješe vrsta široke sablje ili noža; nosili su i „kerubinu“ (*carabina* ital.), to jest pušku, ili malu pušku. Za noćnu sigurnost bili su noćni kapetani, o kojijem smo koješta pripovijdjeni u sitnici o Gosparu Mihi u zbornici velikoga vijeća. Oni su sa svojijem stražama imali pravo da zaustave obnoć, oboružane i one koji bjehu bez *ferala* i bez oružja i oglobiti ih s perperom. Prisegom su se obvezivali na to: *et si aliquem invenero sine lumine et sine armis, dabit ypperperum unum* (i ako koga nađem bez svijeće i bez oružja daće perperu). Ali držimo da su noćni kapetani rijetko zavirivali po Konalu, to je bio po svoj prilici kraj, koji javna vlast bješe zapustila, kako što stranom bješe do svrhe XIX. vijeka. A zašto to? Jer je Kono visok kraj, mañe pristupačan, te tu kao i po visokijem ulicama po gradu, sami su se stanovnici mislili donekle za red i čistoću.

Mjeseca maja 1677. između ostalih noćnijeh kapetana bješe i gospar Nikša Lukov Sorgo.

Na Konalu, na doñoj strani puta, bješe najprije kuća gospe Ore udove Jerka Gučetića; okrom toga je bilo kuća i vrtova, u koje su dolazili ljudi da teferiče i da se zabavljaju, kao što se događa i sada. Tako je bila i kuća i vrt Giganti, kojom je upravljao Luka Djevojčica i kuća Pavle Vlahove. Dvanaest dana prije ovoga umorstva bjehu u vrt Giganti došla jedno po podne iz grada trojica, Nikola Righi, Jozo Kapetan Pilarske straže, arhitekt i Stijepo Skapić. Oni su bili donijeli dva jagñeća čereka, što im ispeče Pera, žena Lučina. Tu su jeli i pili vino, što im bješe kupila Nika Pupulina, Perova službenica, te se veselili i pjevali i zabavljali se možda s Nikom. Vrt Gigantijev nije bio daleko ni od Lučine, ni od Dum Nikoline kuće. Tako isto bjehu trojica u „*ferraulich*“ (*ferraiuolo* ital.), to jest u zagrtaćima deset dana prije onoga groznog umorstva u vrtu Pavle Vlahove; ñe vrt i kuća bješe ispod Dum Nikoline kuće i od ove se moglo vidjeti, ko tu dolazi i što čini. Ta trojica bjehu dakle po svoj prilici vlastela, a kod njih je bila Nika Pupulina i Kata Kačulica, i oni su se tu zabavljali. Ove dvije ženske bile su se još prije „popuzle“ i hotjele se iseliti u Puļu, ali

nijesu našle, ko da ih preveze. Anica parohova, otkad su se, kako ona kaže, popuzle, nije više općila s ĩma.

* * *

Onda bješe u Dubrovniku liječnik *Tomaso Giughiani*. On je uživao povjerenje dubrovačke vlade u doba iza trešnje. Godine 1669. one kaluderice, koje su bile iza trešnje pobjegle u Jakin, te se povratile, biše privremeno smještene u jedan samostan u Stonu. Pomješće bješe u lošem stanju a mjesto grozničavo, te se mnoge razbole i neke umru. Republika pošalj nega u Ston da liječi kaluderice, te on avgusta 1669. piše republici, da je suviše njegovo boravljenje u Stonu, ako mu se ne pošalj lijeci i druge potrebe. Imao je dva sina; jednomu je bilo ime *Jozefo*, a drugomu *Giovanni*. Lekarnik u Dubrovniku bješe nesretni Vinćenco, prijatelj liječnikov. Može biti da su liječnik i lekarnik Vinćenco bili italijanci, ali Vinćenco i Jozefo govorili su među sobom naški, kao pravi Dubrovčani. Liječnik i lekarnik nijesu bili onda cijelo zdravstveno osoblje u Dubrovniku, jer je još bio i vidar *Paolo Boirio* (ili *Provio*), koji malomu vijeću dne 28. maja bješe donio vijest, da je lekarnik Vinćenco umro. To zdravstveno osoblje može se još popuniti kojijem brijačem, može bit Pesom brijačem, koji se napominje god. 1672. a bavio se liječničkom službom, kao što je onda bio običaj sa strane nekijeh brijača. Možda je njegov dućan bila ona apoteka Petri Barbitonsoris na jugu dućanâ Matije Ilijina prema Luži „među zelaricama“, naspomenuta. Brijača iza velike trešnje bilo je god. 1674. trinaest po službenome popisu u našijem rukama i biće se kojigod bavio našim liječenjem; brijača po imenu Petar bilo je tri, to jest Petar *Bogascini*, Petar Viekov i Petar Ruskov; trojica su bila po imenu Nikola, to jest Niko Ivanov, Nikola *Ungari* i Nicolò di *Gorgi* (Giorgio?); zatijem Andrija Nikolini i Andrija Ivov, pak Marin Karlov, Dinko Rafailov, Ilija Brijač, Šimun *Lupi* i napokon Ivo *Pifaro*. Na Pilama stanovala su dvojica, Ilija i Dinko, možda ona ista dvojica, gore naspomenuta.

Tomazo je općio kao prijatelj slobodno s Vinćencom, te se ovaj šalio s ĩm govoreći mu: „*Ti držiš Anuhlu*“ a Tomazo mu je odvrćao: „*Ti držiš i Miho Montetti*“. I sinovi Tomazovi

WWW.UNLIB.RS
У
Н
И
В
Е
Р
С
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

učestvovali su u take šale. Tomazo je bio pozvao Vinćenca na večeru 26. maja. S njima večerivaše i Đovani. U dvije ure noći budući se dovečeralo, Vinćenco se oprostio s domaćinom i Đovanijem i ustane govoreći Jozefu; „*Hodimo se prošetati put Konala*“. Vinćenco mu odgори: „*Andamo*“ (mjesto *andiamo* ital. = hajdemo). A sam otac naputi Jozefa da prati Vinćenca. Ali onaj promisli unaprijed za sigurnost obe dvojice i zaište feñerić. Pošto feñerića nije bilo u kući, Jozefo pode, te ga uzme u zajam od Dum Andrije *Pontarighi*. Zatijem se obadvojica oboružaju. Jozefo uzme samo tanko drveće a Vinćenco iz svoje kuće donese paloš i tada se upute put Konala (od vode). Šetajući se šalili su se jedan s drugim, te će Vinćenco nadovezujući na prijašnju šalu s Tomazom kazati Jozefu: „*Znaš li, gdje Anuhla stoji, što je stala u Miha Rejova?*“ A Jozefo mu odgovaraše: „Ne znam“. Ova Anuhla, po pripovijedañu Anice Patalanove i Margarite Dominkove, stanovala je onda zajedno sa druge dvije ženske, na dobru glasu, u Luke Češle, o kojem se može sa vjerovatnosti reći, da je bio onaj isti Luka Djevojčica. Da u ovoj šali nije bilo ništa ozbiljna, kazao je poslije sam Jozefo.

* * *

Vinćenco, regbi, sam nošao feñerić. Oni dvojica ovako se razgovarajući i hodeći zajedno, dođu do poviše kuće gospe Ore uprav do prvog nugla vrta Giganti. Tu Vinćenco ugleda isprijeka nekoga koji nosaše feñerić, te će Jozefu; „*Eno onamo intijer-nice suproč nami*.“ Ali Jozefo je ne ugleda. Kad oni stupiše malo naprijeda i dopriješe do uličice, koja se nalazila poviše vrta Giganti, neko im obrne svjetlost u oči. Tada i sam Vinćenco obrne svjetlost svog feñerića put onoga trećega čovjeka. Svjetlost tuđega feñerića zabljuje Jozefa i on odmah podigne drveće, što je imao u ruci, da se brani. U toliko pukne puška. Vinćenco trgne paloš i stane mahati s njim i udari pet, šest puta napadača, koji nosaše feñerić i bješe ispalio pušku. Napadač se sruši na zemlju, ispade mu feñerić iz ruke i klobuk s glave, što se razabire iz toga, što je dao poslije, da mu se donesu s puta, te stane moliti: „*Nemoj brate Vinćenco, prosti mi, što činiš?*“ Po svojoj prilici nije ga Vinćenco tukao samo

ploštumice, nego možebiti koji put oštricom, i ako ga nije ranio, to je bila osobita sreća napadačeva. Napadač, možebiti je bio onaj isti čovjek, kojega Jozefo kasnije nađe zavraćenijeh rukava na drugom mjestu na doñemu putu.

Ali odmah malo poslije prvoga hica drugi čovjek, koji je bio nešto dale od prvoga, ispali drugu pušku, te sada zrno rani Vinćenca smrtimice u lijeva rebra. On odmah osjeti da ga ostavlja životna snaga, te zavapi: „*Aimeh, ubjen sam!*“ Jozefo ga pridrži, da se ne sruši na zemlju, a ona dvojica pobjegoše niz ulicu. Dum Nikola iz svoje kuće dočuje oba hica i zaviče Anici Balabanovoj, koja već bješe u posteli: „*Anica, ču li sparat (puknuti) dva puta ovdì (ovdje) blizu?*“ Anica će ñemu: „*Čuh*“.

U toliko rañenik reći će drùgu: „*Da mi se ispovideti!*“ Ovaj ga po malo dovede do ispod Dum Nikoline kuće, pak ga ostavi na putu na zemlji, gdje mu se točilo mnoštvo krvi i pođe u Dum Nikole kazat mu da ide na put, da ispovjedi krañenika. Ali Dum Nikola ne mogaše se od uloga kretati. Jozefo morade poći po liječnika i po drugoga popa a u toliko obavjesti Anicu i Margaretu parohovu, da je Vinćenco rañen i zamoli ih da mu podu u pomoć, dok se on vrati. One ga, kako smo prije kazali, digoše i odnesoše u parohovu kuću i položìše na postelju, a krv mu je još tekla.

* * *

Dum Nikola nije se mogao maknuti, da ispovjedi rañenog Vinćenca. Stoga Jozefo Đulani pođe da traži Dum Vieka, parohova zamjenika. Kad ga ne nađe, pođe da traži Vinćencova brata (ili Dum Viekova?) Đovanija i Marina *Macatella*. Putem, pod baštinom Iva Melci, susrete gospara Ivana Šiškova Gradi (Gredića), koji je jahao a imao pred sobom slugu. — Jozefo pripovijedi događaj gosparu Ivanu; onaj se vrati s ñim i pođu u Dum Nikole, gdje nadu Dum Jera Radeļa (*Radegli*) i Rada *Baienia*. Gospar Frano daje koña Jozefu da dovede oca u rañenika. Jozefo nađe na putu nekoga čovjeka u velati zavraćenijeh rukava. Je li to bio jedan od ubojica? Jozefo zaviče: „*Ko je to?*“ Ali kako sam pripovijedi; „*Immediate quello* (odmah on) *namaknu klobuk na čelo i učini mòt rukami*

(makne rukama), *kako da hotijaše staviti ruke na pistolu*“. Jozefo se prestraši i pobjegne sa slugom, ostavi koña i pripovjedi stvar gosparu Ivanu Grediću. Ovaj mu reče; „*Tebi se to imaginalo (to se tebi tako činilo); to nije ništa, pođi svakako*“.

On iznova pođe sa slugom, da ište oca. Ali ga ne nađe i vrati se u Vinćenca. Tu su tada nastojali, da mu zaustave krv, koja je tekla sprijeda i straga.

* * *

Ono večer, kad se dogodi umorstvo, Luka Djevojčica i njegova žena bjehu već u postelji. Ali prije no što puče puška, Nika Pupulina poče protiv svog običaja pospješivati gospodara i ženu mu, da idu spavati i zato Pera Lučina pripovjedi sucima: „*Prije nego su sparale (pukle) arkibužate (hici iz arkibuža, iz puške) pospješivala je da idemo leć, što nigda nije prije bilo običaj solečitat nas (pospješiti nas)*“. Kad su supruzi bili već u postelji, Luka čuje, da se otvaraju neka druga kućna vrata. Ukori Niku i kaže joj: „*Pođi mi s vragom iz kuće, udiše sutra, ne ću da mi veće ovdje stojite, er ne ću da mi se kuća u noći otvara*.“ Kad pako čuje govor na poļu, ustane iz posteļe, otide na ona druga vrata i nađe da su otvorena, a došavši do njih susrete Niku, gdje dolazi s poļa. Nika bješe izašla iz kuće da govori s jednijem od ubojica, koji je hotio da mu dovede Katu Kačulicu, a možda da je on tu bio došao i zbog same Nike. Nika ipak ispriča gospodaru, da je drugi razlog naveo da izade na dvor. One večeri ubojica daruje Niki trideset i možda i više „dinara“. Tek kad se Nika vrati u kuću, pukne puška. Luka i žena mu čuju oba hica i još druga tri iz dalega; po sata kasnije čuju također i žamor u Dum Nikolinoj kući. Ali njesu znali uprav, što se dogodilo, niti su od straha izašli na poļu da vide što je. Tek u jutro dođe u njih neka Jeluša Budijenova i kaže im: „*Ubili su sinoćka Vinćenca spičara (lekarnika)*“. Tada su tek Luka i žena mu znali, što se prošle noći dogodilo.

* * *

Pošto puče puška oba dva puta, neko zakuca na vrata Luke Djevojčice i stane zahtijevati da mu ih otvore i kazivaše:

„*Otvori vrata ili ćemo ih razbiti.*“ Niko otvori. Dvojica uležu. Jedan mnogo viši od drugoga; obadvojica oboružana karabinom; obadvojica strahovito blijeda i uznemirena. Ne zatvore za sobom vrata. Progovore najprije na strani s ínom. Ali kad su govorili, tresli su se, jezik im je vrlao, a od uzrujanosti tako su tepali, da su im riječi jedva bile razumljive. Nika im Pupulina poslije reče: „*Da si ste vi ubili kogagoć (kogagod)*“ Oni: „*Nijesmo; ma ne recite nikomu, da smo dohodili, jer u zó čas za vas.*“ Zatim pošto se čuo žamor u Dum Nikolinoj kući oni joj rekoše: „*Nu, idi na dvor, ter vidi da nije kogodi (kogod).*“ Nika otide na doksat da vidi. Ali onaj, koji je bio mañi bio je ulegao u kuću bez klobuka i kad uleže bješe rekao Niki: „*Podi mi s dvora donesi intijernicu i klobuk.*“ Nika pođe i donese.

Poslije kad su govorili s Lukom, koji je bio ustao iz postele, nalože mu, da ne smije ni on, ni niko od ukućana pripovijedati, da su dolazili u ínega i rekoše mu: „*Ako komu rećete da smo ovdí dohodili, činićemo te ubiti.*“ U to Luka začu žamor na polju, te htjede izaći da vidi. Ona dvojica se opriječe tomu i kažu mu: „*Ne damo ti na dvor izlaziti.*“

Po svoj prilici kasnije, kad su se obojica nešto umirila, Luka će za pitati mañega: „*Gosparu! da nijesi koga ranio? Nemoj da me nade skandó (nesreća).*“ Ovaj će ínemu: „*Spàralo je (puklo je); ma nijesam nikoga ubio.*“ Možda poslije, kad su ova dvojica bila još mañe uzrujana, Luka će ih zapitati: „*Jeste li vi spàrali (ispalili) ona dva puta?*“ Oni ínemu: „*Mi nijesmo.*“ On tada: „*Bogme, jeste vi, eto vam u vas kerubina.*“ Oni: „*Mući, ne govori ništa, zatvori vrata i ako bi te pitali, gdje si čuo sparat, reci, da si čuo na doñemu putu, a ne ovdí pod tobom.*“

Oni ostanu dugo vremena, možda do tri cijela sata, sakriiveni u Luke. Prije no što izidu, opaze u postelji Peru, Lučinu ženu, pristupe k ínoj, odgrnu joj „*flektu*“ s obraza i kažu joj: „*Ako komu rećete, da smo ovdí dohodili, činićemo te ubiti.*“ Tada izidu.

Ali u jutro u zoru dođe u Luke čovjek sa strane onoga mañega od dvojice, koji je stanovao na Konalu, porukom da Nika Pupulina dođe odmah u ínega. Ona pođe i nade s ínim i

druga mu, te joj on preporuči, da ne pripovijeda nikomu, što se dogodilo.

* * *

Suci, koji su vodili pravdu, pošalu 28. maja gospara Nikšu Lukšina Sorga, noćnog kapetana, sa šest barabanata nalogom da istu ubojice i gdje god ih nađu, okrom u posvećenom mjestu, da ih uhvate. Ali se kapetan povrati izvještujući, da ih nije vidio, ni našao nigdje. Tada suci pošalu zdura Rašicu, opet sa šest barabanata, da pođu preko Konala u Gruž i da uhvate ubojice gdje god ih nađu, okrom u crkvi, te da ih dovedu u tamnicu. Kad se zdur vrati, izjavi da je bio s barabantima u Gružu i da je vidio ubojice zakloñene u crkvi sv. Križa i stoga ostavio četiri barabanta da ih čuvaju.

Suci pošalu istog Rašicu i po Katu Kačulicu, ali je ne nade; drugi ga put pošalu sa šest barabanata, ali je već bješe nestalo, kako smo već kazali.

Isti dan pušteni su poslije iz tamnice kao nevini Luka Djevojčica, Jozefo Đulani i Nika Pupulina.

Malo vijeće pozove 4. juna ubojice na sud; sedam dana poslije, to jest 11. juna pozove ih u tamnicu kao krivce i daje razglasiti poziv.

Ubojice su ovako izgledale. Oba dvojica bila su viša nego Luka Djevojčica, ali je jedan bio mnogo viši od drugoga, bio je crne i rude kose i „bačalasta“ obraza i visok. Oba dvojica bili su u gospodarskom odjelu. Mañi imao je crnu „velatu“ a više tamnu, mal ne crnu.

Luka Djevojčica i ñegovi ukućani znali su ime i prezime i nadimak onoga mañega, koji je bio u crnoj velati i o ñemu su kazali, da je to bio Luka Lafičin a za drugoga nijesu znali nego ime očevo, i kazivali su da je to bio Marinov sin, te su ga malomu vijeću opisivali po stasu, kosi i obrazu. Ovaj drugi imao je dva brata. Malo vijeće daje dovesti pred Niku Venedikta, ubojičina brata. Ali Nika izjavi, da on nije onaj, niti da je ubojica onaj drugi brat, koji je oženjen za Pavlu. Tako se ustanovi koji je od tri brata ubojica.

Malo vijeće ne ispita, niti doznade, zašto su ubojice bili ispalili pušku na Vincenca i nije moglo ispitati krivce, jer su

oni bili pobjegli, kako smo vidjeli, te napokon pošale zapis o umorstvu vijeću umolenikâ.

* * *

Umolenici se sastanu 23. jula i uvjere se po zapisu kog im je bilo dostavilo malo vijeće, da su ubojice — gospar Maro pok. Mara Đivova (onaj viši) i gospar Nikša Lafičin, dva dubrovačka vlastelina, i odluče da, ako Maro i Nikša panu u ruke pravde, ima im u dvorištu kneževe palače — biti osječena glava!

Ovako završuje zapis o umorstvu Vinćenca *spičara*. A mi ćemo završiti poznatijem stihovima Matije Bana:

„Naša mladež sa razuzdanosti

„U svijetu je na glas već izašla;

„To je po nas i Dubrovnik stidno“!

МУДРЕ ИЗРЕКЕ.

— X. —

1. Платно које сакрива, цакло које покрива, мелем који зауставља сваку гњилоћу, стидљивост је најмоћнији лучбени издржилац дугијех миловања; и можда је више љубави убио блуд него невјерност.

Мантегаца.

2. Човјек све што мање има обичаја, све је слободнији.

Вант.

3. Обиљем ваздуха, обиљем воде и умјерености у храни, многијем је могуће да уживају велику радост здравља и снаге и да буду чили до дубоке старости.

Лубок.

4. Вино је многијем људима потребито, кријепи слаб желуцац, повраћа изнеможену снагу, угријава смрзнуто, уливено у рану лијечи, смијешано проти отровнијем и другијем лијецима даје здравље, одалечује туробност, помага проти свијем душевнијем млохавостима, разведрује, чини да се гости веселе у поштенијем разговорима: али узет у мало већој мјери претвара се у отров.

С. Августин.

АХ, НЕ КРИЈ СЕ! . . . .

Једној Сарајевки.

— Маринко —

Не криј ми се, душо,
Ах, не криј се, злато;
Није ашик-пенџер бабо
Твој најмио зато,
Да одозго празан зија
Кад делија-ашиклија
Под њим б'јело чека луче
Да му загугуче.

Не криј ми се, душо,
Не криј ми се, рано,
Ах, не криј се за завесу,
Сунце огријано;
Није твоја нана мила
Свилен застор објесила
Да њим сунце јарко скрије.

Ах, не криј се, не криј,
Сарајевко-злато!
Полудиће, мбре, једном
Млад делија зато:
Улетиће у собицу,
Изљубиће голубицу,
Па макар га нана љута
Клела по сто пута.

Илиџе, 1904.

L U B A V.

(Filosofsko razmatrañe).

— E. R. —

Pitaš me, kako ja shvatam ljubav?

Ti hoćeš da čuješ moje mnijeñe, moje iskreno, lično mnijeñe, i ništa više nego moje mnijeñe.

Dakle: ni citatâ ni uporedeñâ.

Da li je ovo, što ću pisati, sasvijem izvorno, to ne mogu jamčiti. Moj Bože! Ja sam tamo i amo dosta toga pročitao, to je, bez sumñe, djelovalo na moje mišleñe, ako ne na moje čustvo. Takijem se nezamjetnijem utjecajima čovjek ne može nikako oteti. Moguće je dakle, ili — reći ću tačnije — stalno je, da su moje ideje već prije od koga drugoga bile izrečene, kako što su ideje ovoga bile opet od trećega, a one trećega opet od četvrtoga. Ideje nijesu imovina ničija, baš zato, jer su svačije. Ali sada, kad ih pišem, sada su moje, lično moje, izvorno moje, jer ih tako mislim i osjećam.

Pitañe izvornosti u kniževnosti, nije napokon drugo no pitañe iskrenosti, plagijat nije krađa već neiskrenost.

Što je ljubav?

Ako se tiče objekta, ja i ti i svi drugi shvatamo riječju ljubav jedno te isto. Subjektivno, ja je shvatam drukčije no ti, sasma drukčije. I zato je tvoja radoznalost opravdana, jer, što ti god uzbudem o tome kazao, biće tebi svakako novo, kao što bi meni opet novo bilo, što bi mi ti o tome navijek zabavnome predmetu pričao.

Što je ljubav?

Ljubav je pravica. — Dakako, ti se na ovaj paradokson čudiš. Dopusti mi dvije riječi radi razjašneñâ.

Ne zborim ovdje o pravdi ljudskoj. Što mislim o ñoj, o zakonima i ustanovama, to ti lijepo znaš. Pravicu razumijem u metafizičkom smislu. Što je ta pravica, ne bih ti umio definovati; ali, da svaki od nas ima ñeko po nagonu čustvo o ñoj, ne da se poreći. To je malo čudno, priznajem. No odatle ne slijedi, da nije istina. Vjeruj mi, dragane moj, sve ono što zovemo čudno, to je u životu ñešto sasvijem obično, sasvijem

normalno; a ono što zovemo obično, to je — obrnuto — sasvijem čudno, abnormalno. Ne živi li čovjek pored divnijih čudesa, što ih razmetna priroda neiscrpnom silom svakoga trenutka na njegove oči pravi, i ne drži li valda čovjek ta čudesa kako nešto sasvijem obično, i ako ih shvatiti ne može? Koliko mi je puta zatrepitio preziran posmijeh na usnama, čujuć kakvog zelenog blečinu, koji svoju ugladenost i svoju liberalnost duguje *Brockhausu* ili *Mayeru*, gdjeno vas uštaplen i pun *atme* dostojanstveno protestuje u ime „zdravoga razuma“ n. p. proti Lazarevu uskrsnuću ili čudu u Kanama! Čuda, što ih ljudski um izumi, proste su djetinjske zagonetke kod pravih čuda, te nam priroda, ova mučaljiva i studena sfinks, na gonetañe pruža. A ipak, onijem se opire naš duboki razum, a ovijeh se ni ne stavla naša plitka bistrovidnost. Pa gdje su ti ona pusta protivurječja i grdne apsurdnosti, na koje svakijem korakom nastupamo i što svakog časa opravlamo, a da ih se naš oholi zdravi razum, nadrt logikom, i ne osjeti? Evo ti n. p. ono oglašeno stvorenje i orude uma — naš jezik; vidi ga, kako je vaskolik prožet protivurječnijem oprekama. Zbori o apstraktnom pojmu, služićeš se konkretnijem; zbori o konkretnome, služićeš se apstraktnijem. Pa što za to? Mi smo na kongresu prihvatili svečano riješenje, da sve ono što ne možemo shvatati, biva što ne možemo ukliještitu u uske granice razuma, to ne ćemo ni priznavati, već ćemo prosto poricati. To je riješenje stupilo na snagu kano općeniti i za svakoga obavezni zakon, što je doista vrlo praktično i udobno, navlaš za *nihil habentes*, koji — kako znaš, fala Bogu! — prave na ovom bijelom svijetu ogromnu većinu.

Љubav je dakle metafizička pravica. No da se bolje razumijemo, red je da se i o metafizici izjavim, kad sam je već s pojmom ljubavi spleo.

Ako sam definiciju ljubavi nazvao i sâm čudnom, tad, došljednosti radi, vala da definiciju metafizike nazovem protivulogičnom. Vidi ti, imam li pravo: „metafizika je shvatañe nečega, što se shvatati ne da“. To bi bilo, recimo, u apstraktnom, u psihičnom pogledu. U konkretnom, u fizičnom, u znanstvenome ili praktičnome, kako ćeš ga zvati, evo ti druge: „metafizika je opis nečega, što se ne da opisati“. — „To isto, samo

malo drukčije“. — E, dakako: u objema se i oblik i suština kose s logikom, i obje su, pored toga, pripukla istina. Što sve potvrđuje moju ideju (velim *moju*, jer u nju vjerujem), da je logika vrlo korisno sredstvo, izumljeno od čovjeka za praktične svrhe, kako n. pr. za ješu, piće i stjecanje novaca; ama netom se tiče osjećaja, tad ova tobože gvozdena postava, na koju smo mi bogiņu logiku napeli, prsne kako mjehur od sapuna, a ponosni kip prometne se praznom utvarom.

Ľudi ubrajaju metafiziku među znanosti; Schopenhauer je ubraja među umjetnosti, a ja je brojim među osjećaje. Opažio sam, da otkad su Ľudi u životińskoj evoluciji postali ono što su, biva: razumna bića, iznijeli su silu sve oprećnijeh teorija, da kakogod uhvate i rastumaće tu blaženu metafiziku. Iznijeli su ih i iznijeće ih još. Do sada nije ih ni jedna zadovolila. Hoće li ih zadovoliti koja u budućnosti? Stani, i poslušaj što ti sree govori: — *Ne!* reći ćeš odmah, nepromišleno, ali oblo i *uvjerenost*: *Ne!* — To je s toga, jer metafizika nije znanost, već osjećaj. To je s toga, jer metafizika ne da empiriĳki potvrditi. Misao nije napokon no empirizam. Udubi se malo u anatomsko i fiziološko postanje misli, pa ćeš mi umjet odgovoriti. Htjeti pak uhvatiti nešto izvan fizike (kô što je metafizika) fiziĳnijem sredstvom (kô što je misao), to bi od prilike bilo sve jedno, kao da hoću u šake stisnuti sliku, što mi zrealo dava.

Ele, metafizika je osjećaj. I Ľubav je osjećaj. Osjećaji se pak ne daju tumaĳiti: oni se prosto osjećaju. Njihovo je postojanje samo po sebi već potvrda njihova postojanja. O kakvom opisu, o kakvoj definiciji, tu ne može da bude govora. Svaki nazovi-opis i svaka nazovi-definicija nije drugo no *gradacija* osjećaja. Mogao bi ih prikladno uporediti krugu, što ga voda pravi, kad se u nju baci kamiĳak. Jedna je sila, koja je prvi krug prouzročila, a ovaj opet drugi, a ovaj treći i t. d. Ti su razni krugovi, u konkretnom sluĳaju, razni stepeni prvotne sile, a u prenesenom smislu naše definicije i naši opisi osjećajâ nijesu no razni stepeni jednog te istog osjećaja, koji se u pojedinijem Ľudima drukĳije pojavljuje, i koji — uprav za to jer je osjećaj — ne dâ se definovati.

Istiještimo još ožetije to pitaње: — Ľubav nije napokon drugo no vjerozakon, apologetika. I metafizika je vjerozakon,

apologetika. Ni ljubav ni metafizika ne daju se tvrdama isporavlati: u njih valja *vjerovati*. To je baš ono što zahtijeva svaka religija, i s razlogom. Jer hajde ti malo pretresivati pojedine dogmate koje mu drago vjere, pa ćeš vidjet što će od te vjere preostati. Zato pravo imaju redovnici, kad brane prostome čovjeku razglabaće vjerskih članaka. Ko hoće da bude udionikom blagodatí, što metafizika, osjećaji i vjera praznoručke siplu, toga je red da vjeruje, a ne da misli. Ne će li tako, nadvor iz crkve.

„Hoćete da budete suci istražitelji“. — vele ljudi, vjernici zvani, ljudima, filosofima zvanijem — „Daleko od nas! Jer mi niti poznajemo niti priznajemo kakove sudačke ustanove među nama. Jedino vaše nazočje u našem kolu može da nas do toga poznaća dovede; i to ne valda kako vi cijenite: — no će *nás* pretvoriti u suce, a *vás* pretvoriti u krivce“.

Na ovom se sasma logičnome razložeu osnivaju progonstva, koja se prigovaraju religijama svijeh doba, i to je uzrok što su veliki mislioci — prema vijeku u kome su živjeli — čas dočekali križ, a čas dočekali lomaču.

Red je biti uvjeren o ovoj činjenici: da se osjećaj i razum dvije antiteze, dvije antinomije, dva aksimovna, dva protivna pola. Htjeti oboje u sklad dovesti, to je nešto gore no puniti Danajidine bačve ili valati Sizisof kam . . .

. . . . . Upustio sam se u ovu metafizičku dizgrensiju, jeda li te uvjerim, da — pri svoj dobroj voli — nije prosto moguće udovoliti tvojoj želji, biva: jasno definovati ljubav. Što velim *jasno*? Niti približno, niti ikoliko shvatljivo. —

Istina je, rekao sam odmah na početku, da cijenim e je ljubav pravica. Ali — bićeš opazio — da tom riječi nijesam napokon ništa rastumačio, ako ne valda još gore pomrsio pojam. Ja mislim — ali nemoj ti, molim te vjerovati u to — ja mislim da u ovaj čas, kad od mene svakako definiciju ljubavi tražiš, po svome znaću i umjeću ne bih ti bolu mogao dati od ove: „*U osjećaju — koji ti jedino ljubav pobuđuje — da je množina jedno, u tome osjećaju javlja se odjek svemirske pravice*“.

Ti si već iznio, da me nešto upitaš. Znam i što. No pošuši tvoju želju. Pitaće, što *in pectore* imaš, naliči morskoj meduzi: gledaj je, vidiš je; uhvati je, ne vidiš je, *Noli me tan-*

gere! Htjelo bi se za to sasvijem drugijeh oruđa, no ona što nam je priroda dala. Riječ i misô, još su prem krupna, prem sirova. Čustvo bi jedino prikladno bilo. Ali prvo: čustvo nije nikakvo sredstvo komunikativno; — zatijem: négovo shvatañe nije potpuno, pošto je časovito te se ne da fiksirati; — i napokon: vladañe čustva ne stoji ni po što u volji subjekta. No ipak moguća je néka vrst priopćeña i tijem putem, a ta je: buditi u drugome jednako čustvo. Na taj se način ustanovljuje harmonična veza medu dva lica. Ako su ove istoga spola — kako sada ja i ti n. pr. — tad se vaļa služititi svakojakijem argumentima, izvijačicama, i okolišañima, dok se ta veza uspostavi, što visi opet o . . . . — kako ću reći? — o sposobnosti vibracije pojedinih ljudi. To sam ja pokušao s tobom u ovom članku, i to je uzrokom onijem epizodiñnijem dizgresijama, što će mnogi naći neslanijem i bez reda. No ako su lica raznoga spola, tad se ta veza sama po sebi uspostavi, na prvi mah, nezamjetno, nehote. Eto ti ljubavi. Sinharmonija je potpuna i zato je užitak savršen mimo ine. Kako i rašta se to zbiva, ko će ti na to odgovoriti?

No kanimo se filozofaña; to je stavlati na muke i jezik i um. Zborimo o sreću. Stvar je za tebe mnogo zabavnija, a za mene mnogo lakša.

Poznam te dobro: ti nijesi još nikad bio zaľubľen; a ipak imaš zdravo čustvo ľubavi. Da te upitam: opiši mi, molim te, kako ti ľubiš? ti bi mi sve to lijepo po tanko opisao. Što ne? Danu sad prati malo ovu rečenicu: Je li uopće moguće tačno poznavati nešto, što se nije doživjelo, što se nije pokušalo, riječju i što se ne zna? *Poznavati nešto, što se ne zna!* Logičnijem oblikom i ovo je, zajsto, golema apsurdnost, dok je u istinu opet bjelodana činjenica. Kako vidiš, ne oskudijevaju potvrde, da je korijen ľubavi u transcendentalnosti.

Ama rekao sam, da ne ćemo više filosofovati. Zborimo o sreću.

O sreću? Hm! Jesam li to gdje obećao? Čini mi se da jesam. Ako sam, zlo sam učinio. Prekršiću riječ. Zborit o sreću — o svome sreću — tome se opire *castitas* u prvom redu. Zborit o sreću, to bi bilo otkrivati najskrovenije zakutke svoje sopstvenosti, one tamne, sensitive nugle, gdje ni vlastito oko, od

stidnog strahopočitaća, nije nikad doprlo. To bi bilo . . . . . svući se gô, kao od majke roden, pa se bezočno šetati po „Placi“. Prosti dragi . . . . *sunt aliqui denique fines.*

U jednome samome slučaju nakanio bih se na to: kad bi ti žeńskiña bio i kada bismo se ljubili. Oh! onda! Onda bih te uveo u sjajne dvornice, rasvijetlene rajskom luči; gdje se tihijem šúmom duñi zvuk serafske muzike i prelijeva tanki pijev herubinâ; gdje je vazduh prožet oblacima tamjana i mirisom smirne; a mi bismo dvoje, uhvaćeni pod ruke, šetali samotni po bajnijem sobama i lakijem korakom gazili dragocjene sagove osute zvijezdama, oči u oči, posmjeh na licu, mirom u duši, u zaboravi svijeta i života . . . .

I tada bi se božija pravica na nama ispunila.

У
Н
И
В
Е
Р
С
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

TRI DOSLIJE NEPOZNATE PJESME
DUM MAVRA VETRANIĆA.

Prilog dubrovačkoj književnosti XVI vijeka.

— Petar M. Kolendić. —

(Kraj.)

I.

Orlača ridanka Kotoru govori pronostik¹⁾.

- 59 Slavno se prolitje jur biješe odkrilo
i na travi cvitje zenući proctilo,
kad svijetli Apolo s vjenačcem na glavi
koñice i kolo na juncu ustavi,
ter svoja tiha vlas zelencu goneći 5
rastapla snijeg i mraz, plah sjever goneći.
I zimu prožene i studen skončava,
zelenca da zene i da plod sazdava.
A praska se zora, kad se zgodi meni
pod sjencom od bora, pri vodi studeni, 10
gdi sama po sebi sjedeći počivah,
ter vječno na nebi blaženstvo prizivah,
60 i nebo ognjeno razbirah misleći
i trojstvo blaženo pristoljem videći.
I takoj kraj vrjela, biraje tuj slavu, 15
grlica bijela sjede mi na glavu,
vrh moje glavice ter tiho zaguka
i reče: „Djevice, božja je odluka,
da prospeš povit vlas i da se odpraviš,
da mnogo trudan glas Kotoru objaviš. 20
Tijem se dviž', ter teci, ter tamo na domu
uriži i reci Kotoru staromu,
uriži, Orlača, i reci: »Kotore,
tvoj se trud bez plača razminut ne more,

¹⁾ pronostik] pnostich. 2 cvitje] zuietie. 3 s vjenačcem] suienazcem. 11 sje-
deći] sliedechi. 13 ognjeno] ognieno. 22, 23 uriži (urisi? uriši?)] urixi.

- er gdi mniš pridobit oružjem pogane, 25
 tvoje ćeš oznobit građane i seljane.
 Hinbeno er Turci taje se u poļu,
 da vaše jak vuci vojnike pokoļu,
 gdi se će, Kotore, Kotore priplačni, 30
 omastit sve more u kolur sudračni,
 s velikom žalosti u oružju gdi takoj
 hrabrene mladosti ponikne tolik broj.
 Ter tko će trud izreć, gdi mladost gizdava
 pologom bude leć u oružju krvava?
 Toli tko živ bude za sužna ostati, 35
 taj ti će sve trude paklene poznati,
 i javi i speći singjijere gdi nosi,
 prijeku smrt želeći, da ga prije pokosi«¹⁾)
 61 Još reče Orlača: »Vidjećeš, Kotore,
 trud, koji bez plača izrijet se ne more, 40
 vojnike videći, glavice krstjanske,
 bez trupa viseći niz torne poganske.
 Slijede te još druge čemerne zadosti
 nevoļe i tuge i plačne žalosti, 45
 erbo je plačna stvar pomislit i reći,
 gdi će tvoj vas kotar popalit plijeneći,
 ter ćeš sam, Kotore, ostati svijeh dana,
 kako dub vrh gore obješen bez grana.
 Sad hoće višni sud, da u selih seljani
 napola dijele trud jednaga s građani, 50
 općeno ter će svak s razmirjem u rati
 i dobar i opak pod jarmom orati,
 orući u poļu, kud s brazdom prohode,
 boljezan i tugu da jednako provode;

26 tvoje ćeš] tuoiechiese. 28 vaše] uasc. ¹⁾ Iza stiha 38 kao da ne ide odma 39. Prepisač je, vaļa da, ispustio Vetranićev opis dolaska Orlačina među Kotorane i objavu grličine poruke. Možda je Orlača iznijela Kotoranima poruku od riječi do riječi, kako joj je grlica kazala (st. 23—38), primjera za to imamo na stotine u narodnijem pjesmama, pa je prepisač te stihove ili s nepažnje pregledao, ili, da ne ponavlja isto, ispustio. Jedino je tako, mislim, razumljiv stih 39: „Još reče Orlača“ itd.

- a plug se ne izvraća u brazdi, ner tako 55
lemešem privraća grumenje zemalско.
Kotore, tijekom sada procijeni i čin' sud,
komu se priklada s prilikom ovi trud;
zač veli grlica: „Gorka je izrijeti
naljepna zdravica, koju ćeš proždrijeti, 60
er ti se nasluži zlosrećni nepokoj,
u raspu da tuži poplijeñen kotar tvoj.“ “
62 Drugo zlo — gore, jer ćeš ti njeki dan
ostali, Kotore, oznobjen od pogan,
zač je tvoja zloba i oholas tolika, 65
nejaka i slaba, kako vez od lika.
Tijem, vajmeh! Kotore, oholas prikrati,
a u tvrdu od gore nemo' se ufati,
Lovtinova gora er tebe, Kotore,
od tvoga zlotvora sahranit ne more. 70
Toli se ufate u blacke jakosti,
sobom se rugate maneno zadosti,
er pravo reć mogu, da Kotore stari,
pomoć te ne mogu od Blata ribari,
zač bo taj slaba moć, govoru ja tebi, 75
ne može dat pomoć ni družim, ni sebi;
a vidjet svak more po ribarsko' slavi,
da jedva duh kopore u tvojo' državi,
er slava od ribara vazda je u bijegu,
kako dim i para i magla po brijegu. 80
A ti sam mož znati, Kotore dragi moj,
što trpi i pati vaskolik kotar tvoj,
tvoj kotar rasevilen i okolo svijeh strana
rasut i poplijeñen od tužnijeh pogana,
a tvoji Blaćane ne mare k tebi doć, 85
da tebe sahrane i da t' se dâ pomoć.
Vojnici od ribar er se tač vladaju,
jakino na titar kad djeca igraju,

58 komu se] Kmet muse. 60 er ti se nasluži zlosrećni] Erti chie naslusi slorechni. 65 oholas] hoholas. 66 nejaka i slaba] slaba ine iacha. 68 nemo' se] nemose. 70 od tvoga] otuoga. 71 blacke] slatche. 76 družim] druscim. 77 ribarsko'] ribarscho. 78 u tvojo'] utuoio. 82-3 kotar] kotor. 84 od tužnijeh] otusnieh. 85 Blaćane] blachiani. 86 sahrane] sahrani.

- 63 a Turke gdi očute s nazijemi sablami,
kako ruj požute i klasje na slami, 90
ter se tač prid Turci rastječu Blačane,
jakino prid vuci ovce raspršane,
ter s tvojom državom trudiš se boleći,
vukovom i lavom pri zubijeh stojeći,
da se Lovtin boli i grozno uzdiše, 95
zlosrdo gdi toli rasap te pedipše.
Ti ćeš znat naj bole, kotorski narode,
ke k tebi nevože u raspu prihode,
nesrećna er tuga slijedi te i prati,
gospodar i sluga da jednako zlo pati; 100
a tvoj trud er takoj, čuj, da znaš, Kotore,
oružje ribarskoj pomoć te ne more.
Ili spim ili bdim, kroz toj se ja boju,
u raspu gdi vidim tu tvoju nevožu,
naj liše gdi predaš, a ne mož počinut, 105
gdi svakčas pogledaš, kada ćeš poginut;
ter po vas bio danak, ni po svu tmastu noć
ne može tih sanak na oči tvoje doć,
zlosrdje gdi takoj od vukov i od lava
vaskolik kotar tvoj do mira skončava. 110
Ter ti se ja boju, kotorski puče moj,
državu da tvoju ne stradaš i grad tvoj,
64 er vidim Kotor grad ponižen zadosti,
da o koncu visi sad s velikom žalosti,
od straha ter preda i javi i speći, 115
gdi sablu pogleda nad glavom viseći;
a Turci govore, gdi treptiš i predaš:
„Bre, komo (?) Kotore, ako se ne pridaš,
a istočni lav prijeti, da te će zaklati,
i noktīm razdrijeti i u rasap poslati, 120
da od tvoga imena meu svijem narodi
vjekušta spomena svijetu prohodi.“
Još reče Orlača: »Nečasni Kotore,
tvoj se trud bez plača ponavlat ne more,

91 prid Turci] priturzi. 93 trudiš se] trudisi. 96 pedipše] pediepxe.
118 komo (?)] komo, *moglo bi se čitati* korno, a *vaša* da i kosno.

- er veĉma ŝto poju, skladaje u pjesni 125
 nevoĉu tuj tvoju i ĵute boĵezni,
 toj veĉma moja svijes i javi i speĉi
 zahodi u nesvijes tobom se boleĉi,
 er pomoĉ ni od koga ne moĵe prit tebi,
 ner samo od boga i od svetijeh na nebi. 130
 U pomoĉ blaĉansku jur se man ufate,
 gdi sabĉu pogansku nad glavom gledate,
 Blaĉani prid Turci er se veĉma straŝe,
 ner ovce prid vuci bez pastirske straŝe.
 95 Nu odkle je toj takoj, u tolik tvoj poraz, 135
 kotorski puĉe moj, pridaj se bogu vas,
 i moli Tripuna, kotorski narode,
 novskoga drokuna da kopjem probode,
 poganska oholas neka se prikrati,
 a da se tvoj poraz u koris obrati. 140
 Er oĝnen drokun taj hudobna narava
 sveder ti trudan vaj u raspu zadava,
 i poli obrova, potajno gdi leŝi,
 lisiĉki iz krova straŝi te i preŝi
 i oŝtri sve zube i ĉeĉlus otvora, 145
 da t' mire prodube i da grad pohara.
 Toj ti su boĵezni od Kotora grada,
 Orlaĉa u pjesni ke — — — sklada,
 viŝnega gdje moĉu, Kotorani drazi,
 da s vojskom u poĉu drokuna porazi, 150
 neka se slobodi trag vjere krstjanske
 po hopnu i vodi od sabĉe poganske;
 i tebe da shrani, kotorski puĉe moj,
 i od pogan obrani drŝavu i grad tvoj,
 i da t' se ne steĉe do suĉnĉega danka 155
 toj, ŝto ti proreĉe Orlaĉa ridanka.

Svrha.

131 blaĉansku jur se] blaĉiansku urse. 135 poraz] porasc. 141 oĝnen]
 ognien. 144 straŝi te] starscite. 148 ke — — — sklada] ke sklada. 155
 suĉnĉega] suggniega.

II.

Na priminutje Marina Držića, Dubrovčanina, tužba.

- 66 O višna ljubavi, je li tko na svit saj,
da mojoj dâ glavi od suza istočaj,
da javi i speći i u svako još doba
suzice roneći uzdišem do groba,
da združen s tugami u toli plačan glas 5
opiram suzami priblijedi moj obraz?
Rasevilnoj grlici prilika da sam tač
na suhoj granici skladaje grozni plač,
dijeleći trudan duh gdi sama počiva,
ter, vajmeh! javor suh suzami poliva, 10
koliko da pravi: „Vaj! smrti nemiža,
hodi mi rastavi trudan duh od tila,
neka lug poznavava i gora zelena
koga je narava usilos luvena“.
Još moj duh tuguje jakino danica, 15
kad sorom ne čuje šturka ni slavica,
ni slatku pjesaneu, što poju satiri
s vilami u taneu, ni mome s pastiri;
er se glas proglasi kolikom žalosti
prika smrt porazi i pijerske radosti, 20
67 ter tužba taj sada, kojom se provodi,
oblake propada i na on svijet prohodi.
Zašto se pristoji, zašto se priklada,
da tužba taj stoji gorčija od jada,
nesrećni nepokoj er toli jadovno 25
povrijedi život moj i srce žagorno,
zač pravu prijazan ne može ništo strt
ni javi ni u san, ni u život ni u smrt.
To svuda, kud hodim, čemerno zadosti
moj život provodim s velikom žalosti, 30
nesrećan kako taj, tko draga obľubi,
pak slijedi plačan vaj, kada ga izgubi.

- Nu si ti sam, bože, toliko blaga stvar,
pri kom se steć može po molbi svaki dar, 35
zatoj te ja moļu skrušeno, vajmeh! tač,
dopus' mi na voļu suzami grozni plač,
da grozno uzdišem da združen s tugami
svu ovu pripišem pjesaneu suzami,
vaj! smrtna vrlina kako ļut stril spravi, 40
Držića Marina ter s duhom rastavi,
prije roka naj liše da grozno suzami
za nime uzdiše zemļa, lijes i kami,
gdi se smrt usili, ter svoj lūk poteže,
potom ga ustrili, za mrtva da leže.
- 68 A Bnetak procvijeli, ter suzom pokropi 45
vas mramor pribijeli, koji ga priklopi,
u tuđoj državi ter se taj grob gizda,
gdi tijelo ostavi, a bogu duh prida;
Dubrovnik a grad svoj, u kom se porodi,
boljeļliv nepokoj i trude provodi 50
gospoje i vile ter sa svom mladosti
kunu lūk i strile od smrtne naglosti,
kunu šip priļuti, koji je svrnul tač
razgovor minuti u tuļbu i u plač,
ter trudi i muči pijerska dubrava, 55
er se s nom razluči od muza sva slava.
I drobna travica po gori zelenoj
privrati na nica i listak i cvijet svoj,
gdi labut pribijeli capteći u slavi
s duhom se razdijeli i pjesni zaglavi. 60
Ter ko je na svijeti, o višni bože moj,
da može izrijeti toliki nepokoj,
gdi jedna od sestar iz jame proklete
kako sve bijesna stvar pjesance sve smete,
ter toli nemilo taj čemer gdi oćuti 65
elikonsko vrilo smete se i smuti,
Kastalija prislatka ter osta u smeći,
gdi Apolo proplaka suzice roneći,

37 da grozno] Dragosno. 44 ustrili] ustrieli. 52 i strile] istriele. 53 šip]
xip. 56 muza] musca. 66 vrilo] urielo.

- 69 suzice roneći, ter s koga poraza
 u liru zvoneći zavapi iz glasa : 70
 „O vile i gospoje, svijeh višnijeh boga rad
 na tužbe na moje pridite, vajmeh! sad,
 da jednaga cvijelimo, da, vajmeh! u pjesni
 napola dijelimo priłute boljezni,
 da čuje tih Dunaj i Sava i Drava, 75
 gdi toli plačan vaj trudna me skončava ;
 er pride vrime i čas, da slavna planina
 u toli plačan glas požali Marina.
 Vrijelo elikonsko er se je smutilo,
 kopito što je konsko u hridju izbilo, 80
 a zeleni lovor jur vene i blijedi,
 zač rajski razgovor pijerska smrt povrijedi.
 O sjence zelene, ter ve je listak spao,
 gdi je Marin luvene pjesance popijevao,
 Tirenu djevicu gdi u pjesan proglasi, 85
 Ekubu kralicu, koju čes porazi.
 Kralice Ekuba, tijem, ako mogu rijet,
 dvigni se van groba i pridi na saj svijet,
 jadovna gospoje, nečasna kralice,
 pa opeta sve tvoje ponoviš tužice, 90
 Marina er tvoga rani stril priłuti,
 pjesnivca slavnoga, er ga već nije čuti,
 70 ki tvoje sve trude i gorke boljezni
 od nesreće hude prikaza u pjesni.
 I sajdi, Tirena, za milos luvenu 95
 iz vrjela studena na travu zelenu,

77 vrime] uurime.

St. 85-94:   Tirenu dieuizu · gdi upiesan proglasi
                   echubu craglizu · koiu ces · porasi
 Kraglize ecuba · tiem acho mogu riet
                   duignise uan groba · i pridi nasai suiet
 Jadouna gospoie · necesna craglize
                   daopeta sue tuoie ponouis tusize
 Marina er tuoga · rani stril prigliuti
                   piesniuza slaunoga · erga uech nie čuti
 Ki tuoie sue trude · i gorche boliesni
                   od nesrechie hude · prikasa upiesni.

- raspleti zlatan vlas, ter poli vodice
uloži plačan glas roneći suzice,
ukladaj grozni plač, ter se na smrt tuži,
koja te, vajmeh! tač s Marinom razdruži, 100
koji je sve tvoje prikazal tužice
pri jezeru stoje od bistrice vodice.
Satiri luveni, još, vajmeh! molim vas,
po gori zeleni prostrite plačan glas,
u gusli gudite s velikom pečali, 105
a o hridje razbite sve vaše svirači,
da gera poznavala i ostale zeleni
koga je narava nepokoj luveni;
dragoga naj liše ko, vajmeh! oblubi,
pak zaman uzdiše, kada ga izgubi, 110
to je gorska boljezan i rane priľute
ponavlat u pjesan radosti minute.
A može toj znati što je gorko dreselje,
komu čes privrati na nicea veselje,
jak meni, vajmeh! sad, ki s veljom boljezni 115
71 ponavljam plačan jad pojući u pjesni,
ter daľe što pišem boljezni brojeći,
gorčije uzdišem suzice roneći.
Tijem, vajmeh! satiri od gore zelene
i vi svi pastiri i vile luvene, 120
parja'te sve pjesni i tance i kola,
i sa mnom boljezni dijelite napola,
er je smrt nemi/a s velikom žalosti
pod mramor spremi/a sve vaše radosti.
S lutijemi naljepi ter žalost i tuga 125
s korijenkom korijepi mē srce van kruga,
trudeći, da takoj i javi i u sni
skončaju život moj čemerne boljezni,
er koga smrt prijeka životom rastavi,
nije vraća ni lijeka, da ga opet pojavi. 130
Od poľa i od gora ter ne vijem toj bilje,
ustegnuto da more toj smrtno posilje,

- er kripas i snaga od smrtne plahosti
 pod noge podlaga sve od svijeta jakosti,
 ter saj svijet što plijeni posilno i hara 135
 za ništo ne scijeni cesara ni cara,
 ner kosom, ku nosi, jak bijesna tekući,
 sebe žne i kosi svaki stvor živući.
 I gdi se tač vlada tuga je još gora,
 gdi od stara do mlada ne čini razbora, 140
 72 ter, vajmeh! trudan svijet posilno gdi slijedi,
 gdi najde ljepši cvijet, prije ga povrijedi.
 Samo se može rijet, da ni smrt nema vlas
 prognati na on svijet pod zemlju počten glas,
 Ni bio grad vrh gore, ni tmasti, ni mrakom 145
 sakrit se ne more pod siñijem oblakom,
 a prši po svijeti svijeh strana počten glas,
 jak čela po svijeti biraje mednu slas;
 i sve se skončava i u magli prohodi
 što saj svijet sazda i zemlja što plodi, 150
 samo glas počteni tko ostavi na svijeti
 u vijeke po sve dni ne može umrijeti,
 s blaženstvom u slavi ter se taj, nahodi
 ko s vijencem na na on svijet pohodi.
 Pijerska dubrava nu što se sad tuži, 155
 er se s ñom sva slava od pjesni razdruži,
 razlog je i pravda i hoće svaki sud,
 da se sad i vazda provodi plačan trud,
 zašto se može reć, da od muza planina
 drugoga neće steć Držića Marina, 160
 ki toli plačan glas za sobom ostavi,
 o Slavije, kodar vas da se s ñim proslavi,¹⁾
 naj liše Dubrovnik, koji je vazda bio
 od muza ljubovnik i u svakoj slavi etio,
 73 i etjeće u vike vrednosti napuñen 165
 od slave tolike, kojom je okruñen.
 Lje velik nepokoj i trude provodi;
 sve pleme i grad svoj, u kom se porodi,

138 živući] xiuchi. ¹⁾ od slauie kotar . uas . dase sgnim proslaui. 159 muza] musa. 164 muza] muxa, 165 u vike] uiieche,

- er veće ufance ne mogu imati
    medene pjesance, da ih će skadati. 170
- Ter s trudo(m) velika tužba je nastala,
    gdi je rajska muzika u krovu ostala,
naj liše videći pri vodi studeni
    organe viseći o vrbi zeleni,
gdi poli vodice tkogodi prohodi 175
    velike tužice s jadovi provodi,
ter trudan putuje velmi se boleći,
    er slatke ne čuje organe zvoneći.
Velja je još tužba u gradu nastala,
    gdi je tvoja sva družba jak nijema ostala, 180
ter mlados tuguje s velikom žalosti,
    er veće ne čuje minule sladosti.
- Skriše se pastiri u tmastu potaju
    i veće satiri s vilami ne igraju
sva kola i tance, ter naljep priluti 185
    i rajске pjesance razdruži i smuti.
- Smete se muzika, koja je prije bila
    slava, čas i dika od gospoj i od vila,
74 plačni su leuti i tužni ostali,
    nijemi su flauti i ostale svirali. 190
- Smetal je violune taj ćemer nemili,
    da slatko ne zvone, kako su zvonili,
još — — išteti nesrećni taj poraz,
    kordine s korneti da izgube slatki glas,
smuti monikorde i glavočimbale, 195
    smete arpikorde i žice ostale,
muzika ter plače od tuge i jada
    i kako vran grače, kad pjesni uklada.
- A ostale žalosti, što život moj pati,
    trudno je zadosti u pjesan skladati, 200
- Orfeo er nije tač u liru zvoneći
    ukladao grozni plač prid paklom stojeći,
ni Ar(i)on, pučinu kad morsku brodaše
    na ribi dupinu, a u liru zvoñaše,

171 s trudo(m)] strudo. 193 još — — išteti] lose · isteti. 196 žice] size.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
С
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

- ter blaga riba taj s velikom ljubavi 205
 zdravo ga na suh kraj bez navla priplavi.
 A ne vijem, bože moj, tko jezik taj stoče,
 da tolik nepokoj i tužbu izreče,
 gdi u gori Dijana (s) svojijema vilama,
 gospoja prislavna, poli se suzama. 210
- 75 Sliša je kamenje, gdi u tužbi i u vaju
 vrh gore zelene plačan glas skladaju,
 velik plač i tužba po gori ter staše,
 viliña sva družba gdi Vidru plakaše.
 Proctil bi suh javor u gori zeleni, 215
 svenul bi zelen bor pri vodi studeni,
 puklo bi kamenje od velje tužice,
 gdi zlatno pramenje prosuše s glavice,
 ter tijaše vapiti: „Vaj! smrti nemila,
 gdi je naš čestiti razgovor od vila? 220
 Što nas s ním rastavi, da, vajmeh! svudi tač
 po gustoj dubravi sklada se grozni plač?“
 Elikon, vajmeh! vas ter trudan treptiješe,
 gdi toli plačan glas od vila čut biješe;
 Dijana naj liše gdi s družbom hodeći 225
 jadovno uzdiše suzice roneći,
 ter staše tolik evil, da se svijet snebiva,
 svaka svoj obraz bil gdi suzom poliva.
 A suze čemerne, ke po tli padahu,
 u perle biserne tuder se stvarahu 230
 i u drago kamenje, neka ga nahodi
 za vječno zlamenje ko gorom prohodi,
 76 u dragom kamenu da ostane po vik vas
 za vječnu spomenu Marinov počten glas,
 neka se ním slave na grlu noseći 235
 gospoje gizdave u družbi hodeći.
 A ostali nepokoj ni javi, ni speći,
 Držiću dragi moj, ja ne vijem izreći,
 naj liše, gdi toli u trudu žagorno
 cijepa se napoli mē srce jadovno 240

211 Sliša je] Slisaie. 213 staše] staxe. 227 staše] stase. 228 poliva] polieua.
230 tuder se] togierse ili tvgierse.

rad velje prijazni, srčani družo moj,
 koja me priblazni, do groba da sam tvoj,
 ter mi se podoba, o kufe pribili,
 za tobom do groba da život moj cvili,
 er veće takoga, jamačno mogu reć, 245
 prijatelja drugoga, ni druga neću steć.
 Tijem, da se može rijet, podal bih za tebe
 svijem blago na saj svijet (i) jošte sam sebe,
 da život moj skratim, a tebe dragoga 250
 na bil dan povratim iz groba tmastoga,
 er žalost i tuga takoj me kraľuje,
 kako sve tko druga srčano žaluje,
 a ne vijem tko je taj, po zemli tko hodi,
 da toli plaćan vaj i tužbu provodi, 255
 kako ja pritužan, koji sam u tužbi
 plaćni rob i sužan, nesreći na službi,
 77 ter svuda, kud hodim, velmi se boleći,
 tužni jad provodim, trudom se gojeći.
 Er javi i u san i u svako' još dobi
 nesrećna boljezan vrijedi me i znobi, 260
 a mojoj žalosti nije vraća ni lijeka,
 o višña milosti, ner samo smrt prijeka,
 er, vajmeh! tko takoj s drazijem se razdili,
 mrzne mu život svoj, a smrt mu omili,
 zač većma tko straća srčanu prijazan, 265
 to veću povraća sam sebi boljezan,
 dragoga naj liše ko s pravom ľubavi
 u srćece upiše, pak se s ním rastavi.
 Ter gđi se uplodi u srce rana taj,
 sveder se provodi do groba tužan vaj. 270
 A nije se nasuzil nitkore na svijet saj,
 ner tko je iskusil što je ľuti čemer taj,
 kako ja, bože moj, koga me cvijeleći
 skončava nepokoj, nesreću slijedeći,
 ter oči mē cvile, gđi gorčije od jada 275
 strila iza strile mē srce propada,

248 (i)jošte] ioste, 254 toli] toili. 259 svako'] suako. 263 razdili] rasdieli.

268 srćece] sarceze.

- svaki stril priluti intačno ter takoj
moj tužni minuti ponavlja nepokoj.
A znaju svi bozi, da strilam nije broja,
ke, vajmeh! podnosi jadovna put moja, 280
- 78 ter rane vrh rana rad tužne nezgode
na izmit svijeh strana moj život prohode.
Tijem svi, ki služite pijerske gospoje,
sa mnom se združite, podobno ako je,
velikom sladosti neka se spravimo, 285
Vidrine da kosti mrtve proslavimo,
podobno zašto je i razlog je pravi,
da se tijelo svoje i mrtvo proslavi,
a duša pokojna da s bogom počiva,
koja je dostojna, blaženstvo da uživa, 290
andelsko gdi pijetje nigdare ne lipše,
a nebesko cvijetje u vijeke miriše.
Nu odli su toj takoj hotjeli svi bozi,
da plačan život moj tolik trud podnosi,
da im se sazdava i sada i vazda 295
sva hvala i slava koja se priklada.
Ja im éu hvalu dat, gdi me trud pedipše,
a cvilit i plakat jur meni ne lipše,
(i) javi i speći, sjedeći i u putu
u krugu noseći sulicu prilutu. 300
Tijem boge sve molim, da vide i čuju,
kako se ja bolim i želno tuguju,
jeda se smiluju na uzdahe i moj evil,
ter meni daruju milosti svoje dil,
79 po višnoj ljubavi jeda se, vajmeh! tač 305
daj malo ustavi moj uzdah i moj plač!
Naj liše gdi sada srdačce sve moje
tužno se raspada i cijepa na dvoje,
u toli plačan vaj te moj evil nitkore
pod nebom na svit saj utažit ne more, 310
Neptuno ner samo ako se smiluje,
ki more sve slano na voļu kraľuje,

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

er bi mi poslao sad iz moreijeh dubina
na toli plačan jad jednoga dupina, 315
ter bi me dupin taj po moru priplavio
i u Bnetke na suh kraj na zdravje postavio.
Ter bih ja žagoran sve Bnetke obašal,
pribijeli mramoran dočijem bih grob našal,
ter bih taj mramor bil, gdje Vidra počiva,
suzami vas polil i s desna i s liva, 320
u tuzi žagornoj ter gdi bih uzdisal,
na ploči mramornoj zlatom bih upisal:
»Ovi grob blažen bil bez koncea po vijek vas,
koji je priklopil od muza rajsku slas
s vjenačcom na glavi, kojim se sad gizda 325
u nebeskoj slavi uzvišen vrh zvizda,
a ja sam stanovit, da će taj venčac zlat
dokoli teče svit jak drugo sunce sjat«.

80 Drugo mi, vajmeh! sad u trudu ne lipše,
u toli plačan jad gdi moj duh uzdiše, 330
ner vapat pastire u mnogo plačan glas
i vile i satire na ovi (moj) lut poraz,
da rano prije zore urane po hladu,
ter pridu iz gore u ravnu livadu,
da beru sve cvitje od mirisnijeh trava, 335
što slavno prolitje u zemlji sazdana,
vrh ploče kamene da prospu cvitje toj,
gdi je kosti blažene ostavio Držić svoj;
lubicu naj liše i ružu rumenu,
da slatko miriše na grobu studenu, 340
da miris priziva taj ploča pribila,
gdi mrtav počiva razgovor od vila.
Uzdaše tužni moj, sad me ti sadruži
i u tolik nepokoj vijerno me posluži,
uhrlj, ter hodi jak strijela leteći 345
po slanoj svoj vodi serene moleći,

313 moreijeh] morziéh. 316 na suh] nasui. 320 i s liva] islieua. 325 s vje-
načcom] suienazzom. 326 u nebeskoj] unebchoi, zvizda] suiesda. 327 venčac]
uenzaz. 332 (moj)] moi je ista ruka kasnije dodala. 333 zore] sore. 335 cvitje]
zuietie. 341 pribila] pribiela.

- da u morskome jezeru, gdi je ġardin od vila,
perala naberu i bisera bila,
i koraġ rumeni, ki morske gospoje
za ures luveni ġeguju i goje, 350
i ostale zelence od morske naravi,
najade u vence što nose na glavi,
81 drobni smiġ naj liše, ki u hrihju (od ško)ġa
krasnije miriše neg cvijetje od poġa.
Još kad bi serene, aġi morske vile 355
i vaoge zelene i braka skupile,
tuj morsku zelencu, što nosi na glavi
Glauko u vencu za ures ġizdavi;
ter da tom zeleni, milosti svoje rad,
pošpu grob blaženi, gdje Vidra leži sad, 360
toprv bi poznala bnetačka država
Vidrina što je hvala i razum i slava,
koga je odgoġil Dubrovnik slavan grad,
a Bnetak posvojil, gdi mrtav leži sad.
Nu ne vi(m) što ġu veġ vrh moje boljezni 365
izmislit ali reġ, skladaje u pjesni,
er žalos i tuga srdaġea podira,
pjesanca gdi duga s trudom se razbira.
Tijem, vajmeh! za sada ove ġu boljezni 370
ġjeġ tuge i jada zaglavit u pjesni,
a moj trud i muke, ke ġutim u sebi,
višġemu u ruke pridavam na nebi,
jeda se smiluje na moje žalosti,
ter meni daruje dil svoje naglosti,
da trudan duh se moj s Marinom nastani 375
u slavi nebeskoj, gdi stoje izbrani.
82 Sad s mirom poġivaj, Držiġu dragi moj,
bog ti dal duši raj, a tijelu tih pokoj,
da vazda duh se tvoj bez konca raduje
u slavi nebeskoj, gdi sam bog kraġuje, 380
anđeli gdi poju, u slavi stojeġi,
u miru i goju božanstvo dvoreġi,

347 u morskome] unorsom, 352 najade] na iade. 353 (od ško)ġa] hartija
ošteġena: — — ġlia.

- gdi, sveti govore, da vijeke do vika
lipsati ne more andelska muzika.
- Tijem se tuj veseli veselo zadosti, 385
gdi te bog naseli u rajskoj sladosti,
i tamo poj slatko i anđelom odpijevaj
u vrijeme u svako, gdi je rajska sladost taj.
- Zašto je dostojno, da se tuj naseliš
i da se pokojno u vijeke veseliš, 390
za tolik razum tvoj ter tamo prizivaš
vječni mir i pokoj, gdi u raju počivaš.
- A to je hotila blažena tvoja čes,
ka te je dojila sladosti od nebes,
neka se može reć, tvoj(om) si vrijednosti 395
od boga mogal steć tolike milosti,
ter gori nad nami tvoj se duh raduje
nad svijemi zvjezdami, gdi sam bog kraljuje.
- 83 Lje smo mi dreseli bez pjesance tvo(je)
jak čelad u seli, gdi kokot ne poje. 400
Sad za me neboga, moj pijevče izbrani,
skrušeno mol' boga, da moj duh sahrani,
i o drugom ne radu, neg trudim zadosti.
jeda me tuj nađu u višnoj radosti,
da s tobom po vijek vas u dvorijeh blaženijeh 405
prizivam rajsku slas od pjesni medenijoh,
a mene svaki čas hrlije smrt tjeri,
nego li lovnik pas, kad teče za zvijeri,
ter k tebi ufam doć, kad se moj trud skrati, 410
da mi se tmasta noć u svjetlos obrati.
- Mrlo se tijem spravlam, da tamo putuju,
a svijet saj ostavljam, na kome tuguju,
da se nim pase svak, kako zna na voļu,
jak travom dobitak, kad pase u poļu.

383 vika] uiecha. 384 lipsati] lipscati. 393 hotila] hotiela. 395 tvoj(om)si] tuoisi. 399 (tvo)je] *hartija oštećena*: — je. 412 a svijet saj ostavljam, na kome tuguju] *asuietu ostaugliam* · sai nachom tugufu.

III.

Nadgrobnica¹⁾ gornéga rečenoga Marina.

U ovom grobu počivaju od Marina Vidre kosti, koje suncu odsijevaju po razumu od mudrosti, er ga muze opojiše elikonске bistre vode i vrh lug(a) odgojiše, gdi se rajsk(e pje)sni poje, gdje zvijezde s nebi (sj)aju, gdi prid licem božjem poje, 10 i anđeli mu odpijevaju na prislatke pjesni svoje.	5	Tijem nemo'mo smrti kleti, koja ga je ugrabila, zač nam ga je u dvor sveti 15 i blaženstvo na(se)lila, gdi svi dusi priblašeni vesele se i raduju, naš razgovor (tu)j medeni u pjesance k(o)ji poju. 20 I mi boga svi (m)olimo, milosrdju da po svomu s(vi s)e s Vidrom naselimo u veselju nebeskomu.
--	---	--

Finis.

---

¹⁾ „nadrobnizu“. *Kako je ovo potôna stranica u rukopisu, mnogo je stradala s vlage. Slova zatvorena u zagradama ne mogu se više pročitati, pa sam ih popunio kako mi se je činilo naj priličnije, a i sâm sam uvjeren, da svugdje nijesam uspio pogoditi kako je u originalu bilo.*

РУКА.

— Guy De Mapassant —

Истражни судија М. Бермутије говораше о мистериозном, Сент-Клудском догађају и слушаоци га окружише. Већ читав мјесец дана тај необјашњиви злочин зачуђује цијели Париз и нико још ништа да разумије.

М. Бермутије наслонивши се у једном углу, леђима на камин, препираше се са извјесним мишљењима. Прихваћајући их или не, као год и поједине доказе; али он сам, лично не закључиваше ништа.

Већина госпођа усталоше и приближише му се, упрвши очи на његова обријана уста, из којих излажаху крупне и важне ријечи. Госпође су биле нестрпљиве, дрхтећи у страху пуном радозналости, похлепни у њиховој неситој потреби грожње, која им душу посјећује и мучи је као глад.

Једна од њих, најбљећа за вријеме кратког ћутања рече ово:

— Али то је страшно. То „надприродно“. Никад се неће ништа дознати.

Судија се окрену према њој:

— Да, госпођо, врло је вјероватно да се неће никад ништа дознати. Али и поред тога, ту нема ништа... надприродно, као оно што рекосте. Овај је злочин врло мудро замишљен, врло вјешто изведен и тако добро покрит мистериозним, да се не може исчупати из његове непрозирности. Но један пут, ја сам морао да претражујем једну аферу, која заиста изгледаше и надприродна и фантастична. На посљетку напустих ту ствар, јер нијесам био у стању да је објасним.

Више жена у једном истом моменту повикаше:

— О, кажите нам то!

Изгледаше, да је то изговорио један једини глас.

М. Бермутије се насмија тешко, као што треба, у осталом, да се смије један истражни судија, па продужи;

— Немојте у то вјеровати, бар толико не, што и сам у коме тренутку не повјерујем у ту ствар као у надприродну. Ја вјерујем само у нормалне узроке. Али ако би баш требали ријеч

„надприродно“, да би изразили оно што не знамо, онда, да се послужимо са простијом ријечи „необјашњиво“ и то ће бити много боље. У сваком случају, у овој афери, коју ћу вам причати, играју јаку улогу којекакви извјесни предсудни случајеви, околности и тако даље.

Али чујте :

— Бијах некад истражни судија у Ајаћију, у једном малом, бијелом градићу, који лежи на морској обали, у једном красном залијеву, окруженом са свих страна високим брдима.

Све што сам имао тамо да радим, то је било истраживање у крвној освети. А њих је било узвишених и драматичних до невјероватности, сурових и витешких. Тамо ћете наћи најљепше синтезе освете, које можете и у сну видјети: вјековну мржњу, притувену можда за који моменат, али никад потпуно угашену; грозна лукавства, убиства, која постају скоро крвопролића а неки пут и читави бојеви... за двије године дана не чух ни о чем другом већ о крвном другу; о тој страховитој корзиканској предрасуди, која приморава, да се све увреде или неправде освете на особи, која је то учинила, или на његовим ближњим или потомцима. Виђах: заклане и поубијане старце, дјецу, младиће — ах, глава ми бјеше пуна тога.

Једнога дана рекоше ми, да неки енглеz узима под најам извјесну вилу, која бјеше у дну залијева. Бјеше ју најмио за више годииа. Он је имао уза се једнога слугу, француза, кога је повео уз пут. Пролазећи кроз Марсиљ не потраја дуго а цио свијет се поче интересовати о овоме странцу, који живљаше у своје стану не излазећи никуда; једино по неки пут што би га виђали у лову на рибе или на дивљач. Ником ништа није говорио, у варош није никад долазио, и свако јутро један или два часа вјежбаше се нишаном из карабине.

О њему почеше да крстаре читаве легенде. Говораху, да је то нека висока особа и да бјеше оставио своју домовину ради неких политичких разлога; а опет неки други увјераваху, да се сакриваше поради наквог злочина, који бјеше учинио и већ описиваху понеке страховите појединости.

Ја, по мојој особини истражног судије, хтједох сам да се мало обавијестим о овоме човјеку. Али ми бјеше немогуће да

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
ишта докучим, једино то — а то бијаше он и сам објавио — да се зове: Сир-Џон Ровел.

Морадох се, дакле, задовољити са тим, да га уходе. Али ми ништа сумњиво не доставише.

Но како гласови о њему никако не престајаху, на против, све се више шираху и како, готово рећи, сваки жив о њему говораше, ријеших се да одем сам, те да лично видим тога особењака. С том намјером почех да редовно ловим у околини његовог имања. Но дуго сам чекао прилику да се упознам с њиме. Он ми се на посљетку указа и то захваљујући једној јаребици, коју убих баш испред његова носа. Псето ми донесе убијену птицу; ја је узех и одмах се упутим Сир-Џону молећи га за извињење на мојој неучтивости и нудећи му да прими убијену птицу.

То бјеше врло крутан човјек с црвеном косом и брадом; јако висок и широк — један херкул, но тих и отмен. Није имао ништа од оне британске укочености и врло ми се живо захвали на пажњи који му учиних изговарајући француски са нагласком од оне стране Манша. Кроз мјесец дана виђесмо се пед до шест пута.

Једно вече пролазечи испред његових врата, опазих га у башћи гдје пуши сједећи на једној столици, коју бјеше објахао. Поздравих га и он ме позове да уђем на чашу пива. Не чеках да то понови. Прими ме са свом оном енглеском обазривошћу, пун предусретљивости, хвалећи Француску и Корзику и изјављујући да много воли *ову* покрајину и *ово* приморје.

Запитах га (али са великом опрезношћу, забашурујући се срдачним и пријатељским интересовањем) по штогод о његовом животу и о његовим навикама. Он ми одговори без икакве забуне. Причаше да је много путовао по Африци, Хиндијама и Америци, а затим додаде смијајући се:

— Ах! ја много авантура имао! Ох! јес!!!

Затим, повративши се на разговор о лову, причаше врло занимљиве подробности из засиједа на хипопотаме, тигре, елфанте па чак и на гориле.

Рекох:

— Та то су све само најужасније животиње.

Не! Ох! Човјек најгора животиња јест, одговори мој Енглез па поче да се смије са оним добродушним смијехом дебелог и задовољног Енглеза.

А затим ће:

Ја човјека такође много ловио! Па онда окрену говорити о оружју. У неке ме понуди да уђем код њега, да би ми показао пушке разних система.

Салон му бјеше прекрит црном свилом извезеном златом. Велико, жуто цвијеће пливаше на мрком платну, горећи као да је од огња.

Он рече:

— То је некад јапански покров био!

Но у посматрању тог можда најбогатијег намјештаја и укуса оте ми поглед једна ствар. Она бијаше наслоњена на парче црвене кадиве и истицаше се од свега другог својом оригиналношћу. То бјеше рука; човјечија рука! Али не рука од скелета, бијела и чиста, већ осушена рука са ноктима и жилама у којима се виђаху још трагови од застарјеле крви, нарочито у прорезу, то јест у половину лакта, гдје кости изгледаху као да су сјекиром пресјечене.

Око шаке бјеше један грдан ланац од гвожђа прикован за хрћалим клинцима и објешен у зид за једну алку, за коју би могао и слона привезати па да је не извали.

Упитах:

— Шта је ово?

Енглес одговори ладно:

— То мој најбољи непријатељ био. Из Америке дошао. Осјекао ја њега сабљом. Кожу скинуо, на сунцу то сушио за осам дана. Аох! Добро много за мене то! Јееес! . . .

Додирнух ово парче човјечијег остатка, које је некада морало припадати каквом колосу. Та је рука била грозна. Кад је човјек види онако приковану улијеваше му, са свим природно, израз и утисак какве дивље освете.

Ја рекох:

— Овај је човјек морао бити врло јак?!

— А — О! Јееес! — Али ја још више јак био, него он. Ја метнуо овај ланац њега држати.

Мишљах да се он шали, па изустих:

— Та овај Вам је ланац непотребан; рука не може да побјегне.

Али сир-Џон замишљено одговори:

— Она увијек побјећи хтјела. Овај ланац потребан био.

Погледах га мало побоље питајући се:

— Је ли ово каква будала или још весељак?

Но његово лице бјеше без и једног израза, који би могао посвједочити ову моју сумњу. На против — он бјеше и на даље — сталан, миран и добродушан.

Окренух о другим стварима и почех се дивити пушкама.

Но ипак примјетих три напуњена револвера, на појединим намјештајима. Изгледаше као да тај човјек живи у непрекидном страху од неког изненадног напада.

Послије те посјете више сам пута свраћао код њега. Затим му постепено престадох долазити. На посљетку нијесам више ни ишао. Обикао му се бјеше цио свијет. Бјеше постао безначајан за све.

* * *

Међутим, прохуја једна година. Једног јутра, крајем новембра, пробуди ме слуга и јави ми да је ноћи Сир-Џон нађен убијен.

Послије пола сата продријех у кућу енглеца са централним комесаром и са капетаном жандармерије. Слуга поражен и убијен догађајем плакаше пред задњим вратима. Изпочетка посумњах на тога човјека, али он бијаше потпуно невин.

Кривац се никада није могао пронаћи. —

Улазећи у собу, на први поглед примјетих Сир-Џона гдје лежи полеђушке на сред собе.

Прслук му бјеше расцијепан, рукав такођер. Лице му црно, надувено, ужаснуто, изражавајући страховито запрепашћење; зубима нешто енергично стиснуо, а врат бјеше пун крви и позлеђен са пет рана, које изгледаху да су учињене гвозденим чавлима.

У то стиже и доктор.

Он дуго мосматраше трагове рана у месу, трагове који изгледаху да су од прстију, а за тим изговори ове чудновате ријечи:

— Изгледа, као да га је какав скелет задавио!

Мене обиђе језа. И нехотице погледах на мјесто, гдје сам некада видио ону приковану и страховиту руку. Ње не бјеше више. Ланац је висио прикинут.

Сагох се тад мртвацу и нађох у његовим стиснутим устима један прст од оне изчезнуле руке. Прст бјеше одгрижен управо по другом чланку.

Затим се приступи константовању. Ништа не пронађосмо. Ни једна врата не бијаху разглобљена. Прозори и намјештај цје-локупан. Два пса чувара и не зарежаше цијелу ноћ.

Слуга даде ово објашњење:

— Од назад два мјесеца господар почиње бивати раздражен. Примаше многа писма, која одмах спаљиваше.

У наступу неке љутње, која изгледаше да је лудило, често би узимао корбач и бијесно шибао ону руку, која бјеше прикована у зид, и која је изчезла баш за вријеме убиства, а да нико не зна како и на који начин.

Врло је доцкан ишао да спава и пажљиво се закључавао. Оружје му бјеше увјек под руком. Често је ноћу гласно викао, као да се свађа са њекима.

Ове ноћи, као за чудо, није се чуо никаков шум, а кад је слуга ушао да отвори прозор, нашао је Сир-Џона мртва. Слуга није на никога сумњао.

Ја доставим што сам о тому случају знао магистрату и чиновницима јавне безбиједности, и они учинише по читавом острву тачну и подробну истрагу. — Али, не пронађоше — ништа.

Но једне ноћи, након три мјесеца од тога догађаја ја сањах један тежак сан. Учини ми се, као да гледам ону руку, ону страховиту руку, гдје као каква скорпија или паук јури по зидовима и завјесама моје собе. Три пута се пробудих. Три пута поново заспах — и три пуга поново видјех тај грозни крњатак руке, како преко моје собе скаче мигајући са прстима, као са панџама.

Сутра дан нађоше ме у гробљу, на гробу Сир-Џона, кога тамо сахранисмо, јер му се породице не могаше пронаћи. Одатле ме пренесоше кући.

И, ето, госпође, то је моја историја. Више не знам.

* * *

Госпође бијаху блиједи и дрхтају. Једна од њих повиче:

— Али то нити је завршетак нити објашњење. Ми нећемо ноћу спавати ако нам не кажете шта се са вама догодило.

Магистратор се озбиљно насмија.

— Ох, госпође, што се мене тиче, ја ћу вас заиста сачувати од ваших ужасних снова. — Цио тај догођај ја објашњавам на најобичнији начин, то јест, ја мислим, да онај човјек, чија је та рука била, не бјеше мртав и да је дошао да задави свога непријатеља са оном руком која му је још остала. Но, ја нијесам могао сазнати на који начин је био учинио. То је нека врста крвне освете.

Једна од госпођа прошапута:

— Не, то није морало баш тако бити!

А истражни судија, непрестано смијешећи се, заврши:

Ја сам вам казао да вам се моје објашњење не ће допасти!

Монтана — Марат, 1905.

*С француског
Бакомо.*

У
Н
И
В
Е
Р
С
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

POŠTOVANOM O. F. AGUSTINU PAVLIĆU
MALOBRAČANINU

Na 2 Februara 1881.

Kad Misnikom Postaje.

— Dr. I. Avg. Kaznačić. —

Slavni lovor dub čestiti
K nebu svoje pruža grane,
Nih zeleno lišće kiti
Pletu v'jence nim izbrane
Da mudrijem krune glavu,
Da njihovu vr'jednost slavu.

Al olujni vihar dođe
Pak s lovora lišće truni,
Zelenilo brzo prođe
Na uvehloj slave kruni,
Er na sv'jetu n'jedna sila
Ni 'e vremena moć skršila.

No ak' zdravo bud' ostati
Hrek i čvrste duba žile,
Proleće mu lišće vrati
Steće lovor stare žile,
I novi se v'jenci viju
Narašta'im što prispiju.

Lovorova, Agustine,
Sudba redu tvom doteće,
Ter negove iz sredine
Dvije grane smrt pris'ječe;
Lako 'zbrisat vrijeme neće
Spomen jadnu te nesreće.*)

Ali zdrav je hrek joštera
Duba žila čvrsta stoji,

*) Ovdí aludira na smrt vrijednijeh Malobračana, O. Evandeliste Kuzmića, koji nenadno umrije na 31 decembra 1880. i O. Gabra Feretti, koji umrije nakon malo dana, na 22 februara 1881.

Franova ga kr'jepi v'jera
Franova je ljubav goji,
Frana svetog, kom u raj
Zvezde krunu savijaju.

Nek se s duba lišće diže,
Lovor -v'jenac neka bl'jedi,
Mladost vrlo već s' uzdiže,
Za junakom junak sl'jedi,
Frañevacâ red čestiti
Sved ée naša slava biti.
Mlad misniče, u tom broju
Dično m'jesto Tebe čeka,
Primi lupko pjesmu moju,
Moja starost nek dočeka
Videt da si čest i dika
Reda tvog i Dubrovnika.

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА
O „BOŽANSTVENOJ KOMEDIJI“ DANT AALIGHIERI-JA.

— Walter baron Lubibratić. —

III.

(5)

B. Očistilište.

1. Dante se osobito naslađuje motreći modrinu neba, sjaj Venere i onih četiri zvijezda, koje nijesu vidjeli nego naši praoci. Starac, veličansvena lica, dolazi u susret pjesnicima, te ih pita, kako se tu nalaze i kako izidoše iz pakla. To bijaše Katon, čuvar Očistilista. Vergil mu kaže svrhu svojega putovaña u društvu s Dantom, na što mu Katon naredi da ovjenča svoga učenika, te mu rosom opere lice. Zatim ih upućuje da slijede tijek sunca, koje će im pokazati put, kako da se do brda popnu. Vergil učini sve, kako mu Katon naredi.

2. Sunce bijaše već visoko oskočilo, kad se pjesnici nađoše na obali. Tad ugledaše nekakvo svijetlo, koje im je dolazilo u susret, ali hitro, kao hitra ptica. To bijaše andeo božji, koji mahañem svojih krila upravljaše lađom, punom duša. Dante mu se duboko nakloni, a duše pri izlazu iz lađe stadoše pjevati: *In exitu Israel de Egypto*. Andeo ih blagoslovi, te odleti, otkle je i došao. Duše, ne poznavajući puta, mole pjesnika da im ga pokaže. Virgil im odgovori, da je i nima taj kraj nepoznat, jer da tek prispješe. Međutim duše opaziše, da je Dante živ, te začudene sakupiše se oko ñega, a jedna mu se još približi da ga zagrli. To bijaše glasoviti muzičar Kasela, koga Dante zamoli, da zapjeva kakvu pjesmu, e da tako zaboravi patñe pretrplene u paklu. Kasela dravoľno zapjeva, a sve se duše okupiše oko pjevača, da slušaju ugodno pjevañe. Kad iznenada dođe Katon, te ih strogo ukori, a one se sve raspršaju kao preplašeni golubovi.

3. Dante pođe s Vergilom da traži najzgodnije mjesto, otkle će se popeti na brdo. Stojeći još neodlučni, ugledaju četu duša, koje su tako sporo išle, da bi se reklo, da stoje. Pjesnici im krenu u susret, da ih upitaju, gdje je uzlaz na brdo. Duše dolaze jedna za drugom, kao ovce kad izlaze iz tora. Videći Vergil ñihovo začuđeñe, jer opaziše da je Dante živ, reče im

da njegov drug zaista živi. Tad se Dantu približi jedna duša, te ga zamoli, da je pomnivo motri, ne bi li je raspoznao. Ali Dante je ne raspozná. Duša se tad otkrije i reče, da je Manfred, unuk kraljice Kostance i otac Kostance, žene Petra Aragonskoga. Pripovijeda mu, da se pri smrti obratio Bogu, koji rado prašta pokajanom grešniku. Ali budući umro u erkovnome prokletstvu, da mora da ostane na podnožju svetoga brda trideset puta toliko godina, koliko je u prokletstvu živio. Toliku kazan da mogu prekratiti molitve onih, koji žive u milosti božjoj. I sve to moli pjesnika da javi njegovoj kćeri.

4. Dante i Vergil doznaju po dušama za ulaz, pa krenuše uskom i strmenitom stazom, gdje im se trebalo peñat i nogama i rukama. Dante se čudi, što mu je sunce s lijeve strane, i Vergil mu tumači da je to s toga, što se oni nalaze na drugoj polukrugli. Pjesnici nađu četú duša, koje su s nemarnosti otezale do zadñeg časa, da se od grijeha pokaju. Među nima raspoznaje Dante glasovitoga graditelja muzikalnih instrumenata Belakvu. Vergil, koji naprijed hodaše, nagoni Danta da pospiješi jer da je već podne.

5. Dante se odmah odaleči od onih duša i pođe naprijed. Na jednom opazi drugu četú duša, koje pjevahu *Miserere*, pa se začudiše, kad vidješe da je Dante živ. Okupiše se oko ñega i upitaše ga, da li raspoznaje koju od njih. Dante im odvrati da ne pozna ni jedne, te moli, da mu se ukažu. Prvi je Jakob del Cassero iz Fana, koga dade ubiti Azzo VIII. d' Este, te moli Danta, da bi mu, kad se povrati na svijet, potaknuo rodbinu, da se za ñ moli. Buonconte di Montefeltro želi da ga Dante preporuči ženi, ili prijateljima, ili rodacima, jer ga svi zaboraviše. Pija dei Tolomei, koja na svijetu nema nikoga ko bi se za ñu mislio, moli pjesnika da je ne zaboravi. — Svi su ovi otezali pokajañem do zadñega časa smrti, ali se prevariše, jer umriješe nenadanom smrću i s toga moraju da stoje u *Anti-purgatoriju*.

6. Da se Dante oslobodi ovih duša, koje se sa svih strana okupiše oko ñega, obeća im, da će ih se sjetiti, kad se na svijet povrati. Među nima ugleda pjesnik Beninkasa da Laterino, koga ubije na izdaju Gino di Tacco, da osveti smrt brata svojega; Guča dei Talati, koji nade smrt u rijeci Arnu, pro-

www.goneći neprijatele; Fridriha Novello iz porodice Guidi, koga smače neki Bostolo iz Areca; Farinatu degli Scornigiani iz Pise, koji pruži prigodu svome ocu, da se pokaže velikodušnim potičući cijelu svojtu i rodbinu da se pomiri s ubicom. Još vidi pjesnik grofa Orsa iz porodice Degli Alberti iz Firenze, ili, kako drugi misle, iz grofovske porodice Cerbaia. Zatim ugleda Petra della Broccia. Od prostoga roda a po zanimanju liječnik, znao je Petar steći simpatije Filipa Smjeloga. Kada je, godine 1276., umro Ludevit, stariji sin Filipov, stalo se sumnjati da ga je dala otrovati Marija, druga supruga Filipova, da tako pribavi svojem sinu francusku krunu. Ovu optužbu podiže najprije Petar della Broccia. Nego proti kraljici i nije se moglo ništa dokazati, ali za to stade ona i nezini pristaše da na svaki način progone Petra, koji malo po malo izgubi sav ugled kod kralja. Kad se kasnije Filip uplete u rat s Alfonsom X. kastilskim, osvadiše neprijatelji Petra da spletkari s Alfonsom, zato ga Filip dade ubiti. — Oslobodivši se Dante tih duša, zamoli svojega učitelja, da bi ga lišio nekih sumnja o moći molitve za pokojne, na što mu Vergil odgovori, da će ga o tome poučiti Beatriča. Hodajući dalje opaze jednu dušu, koja stojaše sama, daleko od ostalih. Vergil je zamoli, da mu pokaže ulaz, ali mještje da mu odgovori zapita ih, ko su i odakle dolaze. Netom je Vergil spomenuo ime svojega grada, duša se prene, pode prama njemu da ga zagrlji i reče: „I ja sam iz Mantove, ime mi je Sordello“. Na to se stadoše grliti i ejelivati. Duboko ganuše ovi izrazi poštovaña i ljubavi Dantovo sree.

7. Sordello zapita pjesnika po drugi put, ko su, i kada čuje da pred njim stoji Vergil, baca se na koljena, te mu lubi ruke i noge. Vergil ga zamoli, da mu pokaže mjesto, kuda se ulazi u pravo Čistilište, ali mu Sordello odgovori, da sada nije vrijeme za to, pošto je dan već na izmaku, a preko noći da se ne može putovati očistilištem. Zatim ih dovede do jedne ubave, cvijećem obrasle doline, gdje su duše pjevale: *Salve Regina*. To su svjetovni knezovi, koji su se osobito mislili za svoje vremenito dobro, a tek sporedno za spas duše. Tu se nalaze Rudolf Habzburški, Otokar češki, Filip III. francuski, Petar III. aragonski i sin mu Karlo Anžuvinski, Henrik III. engleski, a nešto podale Vilhelm knez monferatski.

УНИВЕРСИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

8. Večer je. Jedna duša započe da pjeva *Te lucis ante*, a ostale prihvatiše. Medutim sidu s neba dva anđela, te se ustave na oba kraja dolinice, da dočekaju zmiju, koja je brzo imala da proviri, pa da naškodi onim dušama. Sordello pozivlje pjesnike da se spuste u dolinu, te da zametnu razgovor s dušama. Dante raspoznaje Nina Visconti-a iz Pise, koji ga moli, da ga preporuči kćeri Ivanci, da se za ņ moli onomu, koji rado uslišava molitve nevinih. Dok se oni tako razgovarahu, ukaza se zmija, koju anđeli potjeraju, pak se opet povrate u nebo. Konrad Malaspina izvješćuje se kod Danta o svojoj domovini. Dante mu odgovara, da tamo još nije bio, ali da je ņgova porodica poznata kao plemenita i kreposna.

9. U cik zore zaspe Dante. U snu mu se priĉini, da ga je Lucija, još dok spavaše, donijela do vrata oĉistilišta. Pred vratima stajaše anđeo, držeći u ruci gô maĉ, te ih pozove da pristupe bliže. Dante mu se pokloni duboko i zamoli ga da mu otvori vrata oĉistilišta. Anđeo mu najprije vrhom svojega maĉa ureže sedam *P* na ĉelu, zatim izvadi ispod haline dva ključa, jedan bijeli a drugi žuti, otvori vrata, pusti pjesnike da unidu, preporučujući im, da se ne obrnu, jer da će inaĉe morat iziti na dvor. Tek što udoše, zaĉuju ugodno pjevanje: *Te Deum*.

10. Dante ĉuje, da se vrata zatvaraju, ali se ne okrene, nego hodajući naprijed sa svojim učitelem dođe do prvog kružnog tavana, gdje su kaŹnjeni oholi. Oni moraju da motre primjere poniznosti, urezane u mramoru, kojim je poploĉen pod ovog prvog tavana. Prvi je uzor poniznosti Marija, koja odgovori anđelu, kad joj navijesti tajnu upućenja Hristova: *Evo službenice Gospodnje*; zatim je David, koji igra pred korablom zavjeta; napokon Trajan, koji, prije nego li će krenuti u rat, kroji pravicu udovici i prepušta joj vlastitoga sina kao zamjenu za ņczina, kojega on ubije. Dok je Dante motrio sve to, Vergil mu šapnu, da k ņima dolaze neke duše, te će im pokaziti put, koji vodi do drugog tavana. I zaista Dante ugleda velik broj duša, pogrbljenih pod teretom, što ga na ledima nošahu.

11. Duše pjevaju parafrazu molitve Gospodnje: *Oĉe naš*. Na Vergilov upit, kuda moraju ići da dođu do drugoga tavana, jedna mu duša pokaza put. Ogroman teret ne dopušta joj, da pogleda Danta u lice, već mu se oĉituje kao Umberto di San-

tafiore, koji, bilo radi svojega staroga plemena, bilo zbog zasluga svojih preda, toliko se bješe uzoholio, da preziraše svakoga čovjeka na svijetu. Da ga bole čuje, prigne se Dante k ņemu, a u to mu se očituje druga duša. Bijaše Oderisi da Gabbio, koji govoreći o sebi i o ispraznosti svjetske slave, kaže da ga je Franko Bolognese natkrilio u rezbariji, isto kao što je Giotto natkrilio Cimabua, a Gvido Cavalcanti Gviničela. Zatim nastavi, da je cijela Toskana slavila onoga, koji pred ņim stupa, a sada ga malo ko i spomiņe u Sijeni. To je Provencano Salvani. Da otkupi svojega prijatelja, koji je čamio u ropstvu kod Karla Anžuvinskoga, bješe stao na sred trga, da pita milostiņu od prolaznikâ.

12. Vergil opomene svojega učenika da pospješi, te mu pokaza na tlu urezane primjere kaņņene oholosti. Tu bijaše Lucifer; Brijarej, gorostas od sto ruka; Giganti, Nembrot, Nioba među lešinama svojih sinova i kćeri; Saul, koji, pobijeden od Filistejaca, usmrti sama sebe, da ne upadne u neprijateljske ruke; Arahna, ohola tkâlica iz Lidije; Roboam, kralj Izraelaca; Almeon, koji ubi majku Erifilu, da osveti smrt oca Amfijareja; Senaherib, Kir; bijeg Asiraca poslije smrti vode im Holoferna i propast Troje. — Dante, zaduben u razmatraņa, ne opazi, da je sunce već prevalilo polovinu puta; Vergil, koji je sve pomņivo motrio, pokazuje mu anđela, koji im dolazi u susret. Kad im se nebeski glasnik pribliņi, pokaza im put, kuda će se popeti na drugi tavan; udre lagano krilom Danta po čelu, i izbriše mu jedno od sedam *P.*, na što Dante osjeti, da mu je pri hodu lakše. Ulazeći u drugi tavan čuju pjesnici gdje duše pjevaju: *Beati pauperes spiritu.*

13. Na drugom tavanu ne vide pjesnici ni urezanih slika ni sjenâ. Ali da ne bi gubili vremena, čekajući da im ko pokaņe put, Vergil odluči da slijedi tijek sunca. Nakon malo hoda začuju da okolo ņih duše lete, ali ne mogu da ih raspoznadu. Prva duša prolazeći reče: *Vinum non habent*, a druge odmah zatim „*Ja sam Oreste*“. Dante se čudi i pita svoga učitelja ko su te duše. Prije nego li će mu voda da odgovori, zaviče treća duša: „*Ľubite one, koji vam čine zla*“. — Ovdje se čiste zavidnici, koji spomiņu primjere uzvišene Ľubavi. Duše sjede na tlu, zagrnute sivim plaštima. Obrve su im žicom

sašivene, sjede nasloženi jedan do drugoga, te pjevaju velike *litanije*. Pjesnici hodaju pored njih. Na Dantov upit, da li je između njih kogod od latinske krvi, podigne glavu jedna sjena i reče, da je Sapija iz Sijene. Potjerana od svojih sugradana u Colle di Valdella, te motreći s jedne kule bitku između Florentinaca i Sijećana, zaželi iz osвете da ovi poslednji budu potučeni, što se i dogodi. Pokajavši se kasnije, te potkrijeplena molitvama frañevca Petra Pettinagna, spase svoju dušu. Doznavši da je Dante još živ, zamoli ga da, kad se povratí na svijet, opere nezínu uspomenu od svake lage.

14. Dvije duše, Gvido del Duca i Rinieri da Calboli, doznavši od Danta, da je još živ, da je porijeklom iz Florence, tuže mu se, kako se nakon njihove smrti promijeniše prilike u Romani, tako da je iz te zemlje nestalo svake kreposti. Dante ih pusti, te krenu sa svojim učitelem dalje. Hodajući začuju pjesnici spominjati primjere kažnene zavisti. Jedna duša ponovi Kajinove riječi: „Ubiće me, ko me prepozna“, a druga zaviče: „Ja sam Aktaura, te zbog zavisti postadoh kamenom“. Vergil ističe, da je potrebno da se svaki čovjek drži u granicama dužnosti, kako to zahtijeva od ñega ljubav prema iskrñemu.

15. Bilo je već pri zalazu sunca, kada pjesnici prispješe mjestu, gdje se s drugoga tavana uspiñe na treći. Dođe im u susret anđeo božji, te ih pozove da stupe naprijed. Uzlazeći čuju iza sebe: „*Beati misericordes*“ i „Sretan ti, koji pobjeđuješ“. Na trećem tavanu ima Dante tri vizije. Činilo mu se, da vidi Mariju, gdje traži sina i napokon ga nahodi u hramu među učevñacima. Zatim mu se prikaza Pisistratova žena, koja zahtijevaše od svoga muža, da kazni onoga mladića, koji je u javnosti zagrlío nezínu kćer. U trećoj viziji vidi mnoštvo ljudi, da kamenuju jednoga mladića — Stjepana, prvog mučenika — koji umirući moláše za svoje progonitele. Povrativši se svijesti doznaje Dante od svoga učitelja, da je pò kilometra hodao kao da je pospan ili pijan. Hodajući naprijed ovije ih sa svih strana gust dim, te ne mogoše da íšta vide.

16. Prijećeći dim Dantu da drži oči otvorene, Vergil ga vodi, da ne bi zalutao. Okolo njih razni glasovi prose od Boga mir i milosrđe; *Agnus Dei* bijaše početak njihove molitve. Vergil govori pjesniku, da su to srditi, koji se čiste od svojih grijeha.

Jedna duša, čuvši da Dante govori kao da je živ, zaželi znati od néga ko je. Dante joj odvrati, da po milosti božjoj putuje kroz boravišta preminulih, te je zamoli, da mu se očituje. To bijaše Marko Lombardo, o kojemu se priča, da je proreкао profu Ugolinu négovu žalosnu smrt. Dante ga pita zašto je s ovoga svijeta nestalo svake kreposti, a preotela mah razuzdanost i pokvarenost. Marko mu odgovori, da su tomu krivi sami ljudi, koji se podadoše nasladama a zaboraviše na svoju uzvišenu svrhu.

17. Izlazeći iz toga tavana, nadode Dantu opet nekoliko vizija, i to kažnene srditosti. To su: Prokne, koju bogovi pretvoríše za kaznu u slavuja; Aman, koji htjede uništiti sve Židove, da se tako osveti Mardokeju, ali svrši svoj život na križu; te djevica Lavinija, koja plače nad majkom Ámatom, što se ubila, jer joj se kći udala za Eneju. Nešto jača svjetlost zablíješti Danta, na što prestanu vizije. Neki glas pokaza pjesnicima put u četvrti tavan, pak jedva što se Dante pope na prvi stepen, andeo mu opet izbriše jedno *P.* Odmah zatim začuje pjevanje „*Beati pacifici*“. Budući već zanoćilo, pjesnici se zaustave na ulazu u četvrti tavan. Dante zamoli učitelja da mu kaže, od kojih se grijeha čiste duše na tom tavanu. Vergil mu odvrati, da su tu duše onih, koji za života bijahu bezbrižni u vršćnu dobrih i kreposnih djela. Zatim mu razlaže, kako je ljubav glavni izvor svakog kreposnog djela, a i pedepse. Najveće je dobro Bog, ali ima i drugih zemaških dobara, koje čovjeka ne mogu da učine blaženim. Ko se nima podaje, taj griješi proti Bogu i zaslužuje kaznu.

18. Nezadovoljan ovim odgovorom, zapita ga Dante, kako je to, da je ljubav izvor svih dobrih djela, a i kazne. Na taj upit učitelj mu odgovori, da je ljubav čeznuće i težnja duše za onim, što joj se mili; da čovjek može po razumu i slobodnoj volji da svlada pohote i tako steče zasluge pred Bogom, ili da se u svemu podade strastima i tako zasluži kaznu. Zaduben u razmatrañu stupaše Dante kao čovjek snom osvojen, kad na jednom dode mu u susret četa duša, a pred nima dvije, koje spomiñahu Mariju i Cesara kao primjere brza i tačna vršćna dobrih djela. Dante moli duše, da mu kažu kuda se uzlazi, a jedna mu odgovori, da pođu za nima, jer ne mogu da se

У
Н
И
В
Е
Р
С
К
И
Л
И
Т
Е
Р
С
К
И
И
Н
С
Т
И
Т
У
Т
У
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

zaustave. To bijaše opat manastira svetoga Zena u Veroni, koji živlāše za vremena Barbarose. Isti opat proriče kaznu Albertu della Scala, jer je oskvrnuo svetost toga samostana, učinivši opatom svojega nezakunitoga sina Josipa. Međutim Vergil svrati pozornost svojega učenika na dvije sjene, koje spomi-
 ņahu izgleda kažnene nehajnosti. To su Židovi, koji ne vidješe obećane zemlje, jer bijahu spori i nehajni u vršeću Mojsijevih naloga; pratioei Eneje, koji se zaustaviše u Siciliji, ne htijući podnositi napore teškog putovaña. Čim nestade sjenā, obuzeše razne misli Danta, te usnu.

19. Pred zoru vidi Dante u snu neku grdnu ženetinu, koja postajaše sve lepša, čim je pjesnik duže motrio, a pjevaše tako milo i ugodno, da se zamamnije ne da ni pomisliti. Govoraše, da je Circe, koja je više od godine dana držala Odiseja u ljubavnim okovima. Još ne bijaše dovršila svoju pjesmu, kada k ņoj pristupi druga žena ozbilna lica i veličanstvena pogleda, te da je zasrami, zavrati joj haline. Smrad prodre iz ņezina tijela; Dante se probudi. Vergil mu reče, da ga je već tri puta zvao. Zamišleno koracaše Dante za svojim učitelem, kad k ņemu pristupi andeo, te mu izbriše opet jedno *P*. Zatim im pokazā mjesto, kuda se uzlazi u peti tavan, govoreći da su blaženi *qui lugent* (koji tuguju). Na petom tavanu nadu pjesnici lakomce, koji neprestano opetivahu: *Adhaesit pavimento anima mea*. — Papa Hadrijan V. pripovijeda Dantu, kako je na svaki naćin nastojao da steće bogatstva, e bi se dovinuo papinske stolice; ali da se kasnije pokajao i tako spasio svoju dušu. Dante kleće pred ņim, ali mu papa zapovjedi da se digne, pa da ide daļe.

20. Dante putuje naprijed, kori opaku vućicu, simbol lakomosti, te želi da što prije dode osloboditelj, koji će je survati u pakao. Putem čuje duše da spomiñu primjere poštena siromaštva i darežljivosti: djevicu Mariju, koja porodi svojega sina u zapuštenoj štali; Fabricija Rimljanina; biskupa Nikolu iz Mire u Lidiji, jer dade miraz trima siromašnim djevojćicama i tako ih odvratī od sramotna života. — Hugo Kapet govori Dantu o svojoj porodici, koja zasjede na francusko prijestole, kad izumriješe Karlovići. Osobito kori Karla Anžuvinskoga, koji potuće Manfredija, a dade ubiti Konradina; Karla ot Valois,

WWW.UNILIB.RS
У
Н
И
В
Р
С
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
О
Т
Е
К
А

koji izdajnički zauze Florencu, a najbolje građane ili smače, ili posla u progonstvo; Karla II. koji prodade svoju još mladahnu kćerku starome Azzu VIII., markizu od Este; Filipa Lijepoga, koji zarobi papu Bonifacija VIII., te osudi na lomaču Templarce, da posvoji njihova imanja. Isti Hugo prosi od Boga, da najoštrije kazni takve opačine. — Noću spomiñu duše u ovom tavanu izglede kažñene lakomosti: Pigmaliona, koji ubije muža svoje sestre, da se dočepa ñegova blaga; frigijskoga kraļa Midu; židova Akama, koji ukrade nekoliko dragocjenih predmeta od plijena iz Jeriha, radi čega izgubi život; Safiru i muža joj, koji umriješe jer htjedodše da prevare apostole; Heliadora, koji je htio pokrasti sveti hram u Jerusalemu; Polimestora, što smače Polidora, da mu otme blago; i Rimljanina Krasa. — Jedva što se pjesnici odalečiše od Kapeta, kad se brdo potrese i sve duše jednim glasom zapjevaše: *Gloria in excelsis Deo*. Dante nema smionstva da pita za uzrok toga potresa.

21. Dante stupaše tako zamišleno, da ne opazi da im se približila jedna duša, sve dok ih ova ne pozdravi: „Braćo, moja, mir s vama.“ Pjesnici joj odvrata pozdrav, a Vergil je upita zašto se brdo potreslo, a duše pjevale? Duša odvrati, da se to događa svaki put kad duša izvrši svoju kaznu i postane dostojna da uđe u carstvo nebesko. To se i sada dogodilo, te ona, koja se s ñime razgovara, prestala da trpi muke čistilišta. Dale pripovijeda, da je on Stacij iz Tolose, koji živlaše u Rimu, gdje napisu *Tebajidu*, a ne dovrši *Ahilejidu*; da je pomñivo i s velikom ljubavi čitao *Enejidu* i tako zavolio pjesništvo; da bi bio rado ostao još jednu godinu u čistilištu, samo da ga je sreća zapala, da živi za Vergilova vremena. Doznavši da se Vergil pred ñim nalazi, htjede Stacij da mu zagrlu kolena.

22. Andeo izbriše još jedno *P.* sa čela Dantova, i on opet se lakši osjeća. Stacij pripovijeda pjesnicima, da je bio kažñen zbog svoje rasipnosti; da je prešao na kršćanstvo, te plakao radi progonstva vjernika za vladaña Domicijanova. Zatim upita Vergila, gdje se nahode drugi rimski pjesnici, a on mu odvrati, da su s ñime u *Limbu*, gdje često govore i pretresaju o pjesništvu. Medutim dodoše sva trojica na šesti tavan, te krenuvši nekoliko koračaja put desne, ugledaše krasno stablo puno lijepa voća, a s vrha jedne klisure padaše na ñ bistra

voda. Pristupivši bliže stablu, začuju između grana, da ne će okusiti voća, dok se ne očiste od grijeha proždrlivosti. Ove su riječi upravljene dušama, koje se nalode na tom tavanu. Isti glas spominje lijepe izgledne umjerenosti u jelu i pilu: Mariju, koja se na svadbi u Kani prije pobrinula za druge, pak onda za sebe; stare Rimljanke, koje bijahu zadovoljne da piju same vode; Danijela, koji preziraše i najbolja jela, da steče mudrosti; prvo doba čovječanstva, kada žir bijaše najbolja hrana, a voda najugodnije piće; Ivana Krstitelja, koji se hranio medom i skakavcima i tako stekao mudrost.

23. Dante se malo zaustavi da promatra stablo, ali mu učitelj reče, da se miče. Tužnim glasom pjevaju duše *Labia mea, Domine*. Pjesnici se sastanu s četom duša, koje ih opet brzo ostaviše. Sve su blijeda lica, kost i koža, upalih očiju da je strahota i pogledati. Dok Dante razmišljaše, što može da bude tome uzrok, eto mu se približi jedna duša i upravi riječ. To bijaše Forese Donati, koga Dante pita s čega su tako mršavi. Na to mu ovaj odgovori, da su za života bili proždrlivci, i da sada trpe kaznu za taj grijeh. Da se zaustavljaju pred svakim stablom i pred svakim izvorom, ali da ne mogu da dokuče krasnog voća, niti da srknju kapi one bistre vode; da sami pogled na voće i vodu u njima pobuđuje još jaču želju za jelom i pićem i s toga da su tako mršavi. Čuvši to, Dante reče Foresu da je prošao kroz pakao, da sada putuje čistilištem, te da će ga Beatriča odvesti u nebo.

24. Forese kaže Dantu, da je njegova sestra Pikarda u raj, a s njime da se nalode Bonadunta da Lucca, papa Martin IV., Ubaldino della Pila, Bonifacij, nadbiskup ravenki, i markiz od Forli, poznat kao veliki pijanac. Bonadunta pita Danta, da li je on onaj, koji je uveo u pjesništvo novi način pjevanja? Dante mu odvratil, da pjeva jedino kad ga ljubav na to potiče, i onako kako mu sree govori. Forese proriče smrt svojega brata Korsa Donati, pak ostavlja pjesnika, da se pridruži ostalim dušama. Sa svojim drugovima Dante dode do drugoga stabla, pod kojim se sakupilo veliko mnoštvo duša, šireći ruke prema granama. Iz grana čuju pjesnici glas da idu dalje, da ovo stablo potječe od onoga u raj, zemaljskomu, čiji je ploda Eva okusila protiv zabrane božje. Isti glas spo-

miñe izgledе kaŝñene neumjerenosti u jelu i piću: Kentaure, pa Źidove, koji se prije bitke baciše na koļena da piju, rad ĉega ih Gedeon i otpremi kući. Jedan anđeo pokaza pjesnicima ulaz u sedmi tavan, te izbriše Dantu sa ĉela još jedno *P*. Duše pjevahu: „Blaŝeni oni, ĉija je pamet tako prosvijetļena, da sklonost za jelom ne prevrši mjere“.

25. Pošto bijaše već kasno, pjesnici se požure da dođu na sedmi tavan. Dante moli svojega uĉitelja, da mu protumaĉi, kako mogu sjene preminulih biti onako mršave, kad im nije od potrebe da se hrane. Vergil mu djelomice odgovori, pak zamoli Stacija, da mu stvar bolje protumaĉi. Stacij pristane, te stade da govori o generaciji ljudskog tijela, o naĉinu kako Bog udahñuje dušu i kako ona poslije smrti ŝivi u prilici sjene. Razgovarajući se prispiju pjesnici na sedmi tavan, gdje se u vatri ĉiste bludnici od svojih grijeha. Duše pjevaju himnu *Summae Deus clementiae*, te prekidaju pjevanje da spomenu lijepe izgledе ĉistoće: djevicu Mariju, koja anđelu odgovori: *Virum non cognosco* (ne poznam ĉovjeka); Dijanu, koja odbije od sebe ninfu Kalistu, jer se dala zavesti od Zevsa; sve one muŝeve i ŝene, koji u braku ŝivļahu kreposno i ĉisto.

26. Na jednom Dante ugleda, da se dvije ĉete duša grle i lube, i odmah razilaze. Prva ĉeta vikaše: „*Sodoma i Gomora*“, a druga: *U kravu ude Pasifeja*. Prvi su oni, koji zadovoljiše svojoj strasti naravnim naĉinom, a drugi proti naravi. Kad se pribliŝiše Dantu, poĉeše ga zapitivati, a on im razjasni, da mu je Bog udijelio milost, da još ŝiv vidi muke i radosti preminulih. Između svih duša raspoznaje Dante svojega prijatelja Gvida Guinicelli i glasovitoga provenĉalskoga pjesnika Arnalda Daniello. Pošto se duše preporuĉiše pjesnikovim molitvama, nestade ih u ognju.

27. Već izmikaše dan, kad se pjesnicima pokaŝe anđeo pjevajući: *Beati mundo corde*, te im reĉe, da dale ne smiju, ako ne prođu kroz plamen. Dante se zbuni, ali ga Vergil tješi govoreći mu, da ne će nastradati i ako oĉuti kakve muke. A kad vidi, da to ne koristi, sjeti ga i većih pogibli, od kojih ga bješe oslobodio. Videći da ga ni te rijeĉi ne mogu da sklone, reĉe mu, da se između ñega i Beatriche nalazi taj zid. Tada se Dante odluĉi da prijede; ñima se pridruŝi i Stacij. Izlazeći na drugu

stranu začuju glas, da se žure, koji im govoraše: *Venite benedicti patris mei*. Pjesnici se požure, jer se približavaše noć. Pošto se već smrklo, moradoše da se zaustave pred ulazom u zemałski raj, gdje Dante i zaspi. U snu vidje mladu i krasnu ženu da sabire cvijeće, govoreći da je Lija, koja motri Boga u njegovim djelima, dok joj sestra Rahela motri Boga u sebi samoj. Kako osvanu dan, Dante se probudi, te se stade peñati sa svojim pratiocima. Kad dođoše do zadnje stepenice, Vergil se oprosti od svojega učenika, govoreći mu da se sada može kretati po svojoj volji, dok dođe Beatrića, koja će mu pokazati put u nebo.

28. Želan da razvidi šumu, što se pred njim sterala, Dante se po malo odalečuje od kraja zadnjega tavana, te krene sporim korakom kroz šumu. No bistar potočić zapriječi mu, da dalje ide. Zaustavi se, te gledajući pred sobom ugleda krasnu ženu, koja pjevaše sabirući cvijeće. On je moli, da mu se približi, a ona ga poslušala i obrati na nj svoj anđeoski pogled, nudajući se da mu razjasni sumnje, ako bi ga koja mučila. Dante je pita, kako može tu da bude kiše i vjetra, kad mu rekoše, da dalje od vrata čistilišta toga nema. Žena mu to protumači, te nastavi, da je ta šuma puna svakovrsnih stabala, čiji plodovi su tako slatki, da na svijetu niko o tome i ne pojmi; da se voda dijeli u dvije rijeke: Letu, koja čini da se zaboravi svako zlo djelo, i Evnoe, koja oživljuje uspomene dobrih djela; da su pjesnici, koji opjevaše zlatno doba, naslućivali opstanak tog mjesta; da su tu sretni boravili Adam i Eva.

29. Čim prestade da govori, zapjeva himnu: *Beati quorum tecta sunt peccata*, te stane hodati uz rijeku, a Dante s druge strane njoj uz bok. Tek što učiniše nekoliko koračaja, opomene žena Danta, da pomnivo pazi na ono, što se događa. I eto cijela šuma zasja nebeskim svjetlom, a zrakom se orilo ugodno pjevanje. Dante upravi svoj pogled k onoj strani, odakle je dolazilo pjevanje, i ugleda sedam zlatnih svjetionika i veliko mnoštvo ljudi, u bijelo obučenih, koji pjevahu *Hosana*. Kako se svjetionici kretahu, tako ostavljahu za sobom sedam zračnih, žarenih trakova. Za njima idahu, dva a dva, dvadeset i četiri starca, koji pjevahu: *Blažena ti, među kćerima Adamovim*. Za starcima stupahu četiri životinje sa šest krila svaka, a perja im bijahu puna očiju. Među ovim životinjama nalazila su se kola, koje

je vukao jedan *grifon*. Što imadaše od ptice, bijaše od zlata, a ostalo, što je od lava, bijaše bijelo. S desna su koracale tri, a s lijeva četiri žene. Iza kola stupahu dva starca, od kojih je jedan nosio veliki mač; zatim stupahu druga četiri, pak jedan sam, koji hodaše kao pospan. Kad povorka dođe pred Danta, začuje se ogromna tutnjava, na što se povorka zaustavi.

30. Tada pristupi jedan od staraca do kolâ i zaviče tri puta: *Veni, sponsa, de Libano*, a svi ostali ponoviše isto. Tada side Beatriča s neba na kola, ovjenčana cvijećem, praćena od anđelâ. Dante je još ne ugleda, a već u sreću osjeti žao svoje stare ljubavi, te se okrete da svome učitelju i vodi kaže, što mu se u sreću zbiva, ali ne videći ga stade gorko plakati. Na to mu primjeti Beatriča, da će do skora morati plakati s drugoga uzroka, a ne što je Vergila nestalo. Zatim počinje da ga kori zbog njegovih zabluda od časa kad je ona umrla, jer da se podao zemaljskim nasladama, zanemariivši onu, koja mu je svojom ljubavi mogla srce da oplemeni, um da rasvijetli. Tada anđeli stanu da je mole, da se smiluje Dantu, koji je već oplakao svoj grijeh.

31. Beatriča nastavlja svoje ukore i zahtijeva od Danta, da sam ispovijedi svoje grijeha i zabluda. Dante plače i priznaje, da su ga naslade i varke ovoga svijeta odvratile od najvećega dobra, od neba. Beatriča, zadovoljna da Dante skrušeno priznaje svoje grijeha, nagovori ga, da je pogleda u lice. Dante, koji još bijaše s protivne strane od rijeke, podiže svoje oči i vidje Beatriču na svetim kolima. Taj ga pogled još dublje dirne u srce, te se oćuti spravan na pokoru. Žena, koju Dante bijaše vidio da bere cvijeće, prijede preko rijeke, uzme ga pod pazuhu, zaroni ga u vodu sve do grla i dovuče na drugi kraj. Prispjevši kraju, čuje Dante anđele da pjevaju: *Asperges me*, a na to žena Matelda uroni ga u vodu, tako da se je napio malo vode. Zatim ga Matelda izvadi iz vode, te ga onako mokra dovede k onim ženama, koje stajahu s lijeve strane do kola. Ove stadoše igrati i grliti Danta te ga dovedoše od kolâ, na kojima stajaše Beatriča ovijema u kopreni. Tada pristupe one tri žene, koje bijahu s lijeve strane kola, te zamole Beatriču da otkrije svoje lice. Ova to i učini. Niko nije u staću, da opiše nézinu nebesku lepotu.

32. ^{RS} Zapañen motrio je Dante svoju Beatriču, kad ga one svete žene upozoriše, da pogleda na kola. Sveta se povorka stade kretati; *grifon* priveza kola uz jedno stablo, na kojem ne bijaše ni lišća, ni cvijeća. No to stablo odmah prolista i procvjeta. Sveta povorka pjeva krasnu himnu; a to uspava Danta. Kad se probudi, upita Mateldu, gdje je Beatriča, a ona mu odgovori, da sjedi pod stablom. Cijela se povorka povrati na nebo, samo ostadoše s Betričom one svete žene. Beatriča preporučuje Dantu, da pomnívo motri sve što se događa. Poput muñe side s neba orao i udari tako silno o stablo, da skrši grane, oguli koru, otruni lišće i cvijeće. Zatim se zaleti na kola, koja se nagnuše pod udarcem. Kako se orao podiže u vazduh, navali na kola grdna lisica, koju Beatriča potjera. Tada se orao opet spusti na kola i ostavi veći dio svojega perja. Na to se zemlja otvori, te izviri jedan grdan zmaj, koji svojim repom probije kola i sa sobom odnese jedan dio. Što preostade od kolâ prometnu se u grdnu neman sa sedam glava, od kojih tri imahu po dva, a četiri po jedan rog. Na kola se tada pope žena bludnica, te stade bacati bezočne poglede na sve strane. Toj ženetini stajaše sa strane gorostas, koji je neprestano ljubio i cjelivao. Nego, jer ta bludnica pogledivaše i na Danta, razjareni je gorostas počne šibati pa sa sobom povuče kola u šumu.

33. Plačúci stadoše žene pjevati *Deus, venerunt gentes*, ali ih je Beatriča tješila i hrabrila. Kad dovrše pjesmu, počеше se kretati. Tako dodoše do dvije rijeke, koje imadahu isti izvor, a u tijeku se dijelahu u dvije grane. Jedna je Lete, preko koje Dante bijaše već prošao, a druga je Evnoè. Matelda dade Dantu da se napije vode iz ove rijeke. Okrijepljen ovom svetom vodom, Dante se osjeti dosta jak da se popne do zvijezda.

(*Svršice se*).

POZITIVIZAM U UMJETNOSTI.

— Saopćio Dr. Torkvato. —

(2)

Iz pozitivne filozofije razvila se je uz romanticizam, i druga književna struja koja je za nešto vrijeme prednjačila u modernoj literaturi: Naturalizam.

Naturalizam je također poprimio znanstvene ideje Enciklopedistâ i teorije političara francuske revolucije; on je krvni neprijatelj Romanticizma; preporuča specijalnu svoju teoriju i stavlja se pod neposredno okrilje znanosti. Naturalizam ne da umjetniku pravo da preobliči ideju filozofa pa je uzme kao svoju. Emil Zola, književnik naturalistične dogme, ne priznaje da se umjetnik može odijeliti od znanstvene teorije. Promatrañe i vjerno iznošene stvari, karakterâ i uzora mora biti glavni cilj umjetnika.

Od romanopisca zahtijeva da ne bude prosti hroničar činjenica i običaja svoga vremena; od dramatskog pisca traži голу i čistu predstavu života; a od pjesnika . . . . ali naturalizam nije imao svojih pjesnika. Jean Richepin u žestokom svome djelu „La chanson de Gueux“, koje je imalo biti pjesničko vjeroвање naturalizma, bio je romantik revolucionarnog duha, i ništa više.

I ako je Emil Zola bio teoretičar naturalizma, on opet nije njegov začetnik; a i on sam, boreći se proti romanticizmu, nazivlje Balzaka ocem modernog naturalizma.

Kada bi htjeli ići do sitnica, mislim, da bi se lako dala braniti elegantna teza, da su prvi naturaliste bili Aristofan i Plaut, a pjesnik naturalizma Marcijal. Dramatski auktori naturalizma, mnogo prije Balzaka, bili su Machiavelli, Aretinac i Marlowe. Prije nego je Zola formulovao filozofsku teoriju naturalizma, naturalistična škola imala je remek-djela: „Robinson Crusoe“ od De Foea; „David Copperfield“ od Dickensa; „Promessi Sposi“ od Manzonia; „Pere Goriot“ i „Cousine Bette“ od Balzaka. Ali naturalizam naše epohe, obzirom na formu i filozofiju, začeo se u Engleskoj.

Buckle u svojoj „Povjesnici izobrazbe“ trudi se da dokaže, kako je vjerski duh bio protivian svakome razvitku ljudstva,

jer štiti samo svoje proizvode, a nastojao ugušiti svaku drugu formu manifestacije ljudske misli.

Ali ova ideja Buckle-a nije ispravna. Filozofija jednoga Platona i Aristotila; pjesništvo Homera i Virgila; govorništvo Demostena i Cicerona i nas zanaša. Divili smo se i mi elegantnim formama Timantove Ifigenije, Laokonta i Niobe; uzvišenom umu Pindara i Livija i lirskom pjesništvu Venozina; ali treba opaziti, da je stara umjetnost višim dijelom bila sensualna — te je bila apoteoza materije na štetu duha. Kršćanstvo ne samo da se nije opiralo razvitku ljudskoga duha, već baš protivno, ljudski je um, pod uplivom kršćanske ideje, dosegao vrhunac do koga se nije znao popeti ni Peripat ni Akademija, pa niti cijela ostala katerva rimskih i grčkih umjetnika. Ko bi se usudio kazati, da umjetnost jednoga: Danta, Tassa, Petrarke, Milтона, Klopštoka, Ticijana, Raffaela, Cimabue, Mozarta, Haydna, Rossinija, Cimaroze i drugih, zaostaje za umjetničkim genijem starih naroda? A ipak svi ovi geniji bili su pod uticajem kršćanske ideje! Kršćanstvo je kroz razne svoje faze usavršilo i pročistilo umjetnost, koja je prestala biti isključivo sensualna i trijumf same materije.

I baš pročišćenom ovom duhu engleski naturalistični roman duguje cijelu svoju moć i sugestiju. Odatle i razlika među francuskim i engleskim naturalizmom. Dok francuski naturalizam, predvođen Zolom, ne vidi drugo kod društva već seksualnu strast, preljubstvo i društvenu korupciju, engleski naturalizam otkriva nam druge strane ljudskog karaktera, i opažanjem Dickensa i Thackeray-a, nekim finim humorom u pristojnoj formi, analizuje i šiba društvene mane.

De Foe je začetnik engleskog romana. On ne pripada našem vijeku, niti XVIII; on je došao odmah po Marlowe-u; ali je bio prvi koji je proučio i opisao jedan život.

Mi obično našoj djeci čitamo zgođe Robinsona Crusòe, i u cijelom onom zapletaju mi se jedino divimo pišćevoj mašti. Ali pronicav um pomniva čitaoca u onome romanu otkriva lijepe i čudnovate pišćeve sposobnosti. Robinson je čovjek; čovjek u svojoj slabosti i svojoj snazi, u svojoj boli i svojim nadama, u svojim manama i u svojim vrlinama. Od De Foe-a naprijed, dolazi neprekidan vez romanopisaca, jedni upravo

veliki kao Fielding, auctor „Tom Jones-a“, drugi srednji, ali nam svi nastoje opisati vijerno život, običaje i ideje svoga vremena — sve do Dickensa i Thackeray-a.

Dickens se ne povodi za jednom filozofskom strujom; on nam nastoji vijerno predstaviti neke karakteristične uzore koje je on opazio. Dickens tačno proučava čovjeka, i mirnim mu duhom analizuje dobre i zle sposobnosti. Kad i kad se posmijehiva i drugome se čini smijati. Taj smijeh sadržaje cijelu njegovu filozofiju. On je osvjedočen, da je cijelo ljudstvo sastavljeno iz bića, koja imaju svoju dobru stranu; loša strana više otsijeva, jer pobuđuje smijeh; ali svijet je u sebi dobar. U „Pickwick papers“, „Dombey and son“, „David Copperfield“ opaža se, da posmijeh ovoga čovjeka nije zloban, nije gorak, nije zao. On podiže zastor što prekriva jednu ljudsku dušu, i nalazi, da je iskvarenost, koja se kod ne opaža, karakteristika samo ove duše. Smijeh Dickensa posljedica je njegovog sažaljenja i dobroćudnosti; kao što je onaj Thackeray-a izraz srčbe. Oba su ova čovjeka dobra, jedan se posmijehiva, drugi kori; prvi ne haje za pokvarenim individuom, jer se tješi da je on iznimka u dobroj skupini; drugi bi želio, da takova iznimka ne postoji, i trudi se kako bi takova sramota iščezla s lica zemlje. Jedan se smije i sažaliva, drugi se smije i šiba; satira Thackeray-a i *humour* Dickensa proizlaze iz dobrote. Dobrota Dickensa iznijela je korisne društvene rezultate: u reformi Workhouse-a prouzrokovanom od „Oliver Twist“; u odgojnoj reformi započetoj sa „Nicholas Nicolby“; i ukinuću tamnice za dugove, za koju se je ideju Dickens borio u „Little Dorrit.“

Treba i to opaziti, da engleski naturalizam vijerno i objektivno slika domaći i društveni život; a jedna od glavnih karakteristika engleskog romana jest: ugladenost ekspresije i jezika.

Od De Foe-a do Walter Scotta koji je u „Heart of Midlothian“ naturalista kao Dickens ili Balzak — engleski romanopisci su nastojali izbjeći nepristojne i pornografične prizore.

Fotografija uzora i ambijenta ipak se nalazi, ali ju je umjetnička ruka izradila.

Zar engleski kniževnici ne znaju opisati jednu sedukciju, kakav psihičan momenat ili posebnu činenicu; znaju a i rade;

ali se služe nekim umjetničkim procesom mnogo savršenijim od onog francuske škole. Na žalost, engleski današnji roman nastoji se osloboditi ovog pročišćenog duha i s toga je izgubio negdašnju svoju vrijednost.

Kazao sam da je i Walter Scott naturalista. Možda će se kome ovo pričiniti čudnovato, jer ga već ubrojio među romantike; a kao romantik on je poznat u književnom svijetu. A i pak, baš je ovako. U Scottu, kao umjetniku, treba oprezno razlikovati dvije književne struje. U pjesmama i povjesnim romanima Scott je romantik; u društvenim romanima kao i u onima u kojim crta običaje on je naturalista. Kao romantik, on slijedi lét bujne svoje mašte i stvara uzore simbolične, kao što je Schiller stvorio svoga „Pensa“, i Hugo „D. Cezara Bazan-skog“; kao naturalista, on marno proučava ambijenat, opaža upliv na savijesti i temperament; pripovijeda, opisuje. Scott je donekle sličan svim engleskim umjetnicima; on zna prilagoditi svoj talenat potrebama ovoga ili onoga vremena, napustiti ovu ili onu umjetničku formu i prihvatiti drugu, kada je uvjeren da će lakše uspjeti u onom na što cilja.

Feminore Cooper i Brett-Harte zajedno su romantici i naturaliste, a njihova filozofija i morala proizvod su utjecaja estetskih i etičkih francuskih teorija. Oni su još pod uplivom Enciklopedista, pišu engleskim klasicizmom; kod njih je moćan utjecaj Evrope.

Upravo u času kada je Evropa svrnula pogled na domovinu Byrona, odakle dolaze satire Thackeray-a i romani Dickensa; u času kada se Viktor Hugo bori u prilog romanticizma, američka književnost nastoji se osloboditi od svakog nemačkog i francuskog upliva i proglasiti se samostalnom. Brett-Harte i Marc Twain su pristaše naturalizma, ali naturalizma sasvim različitog od onoga koga mi obično poznajemo. Oni se ne trude mnogo oko toga da nam prikažu upliv ambijenta na pojedinca, već oni radije proučavaju povijesni ambijenat i pojedinca osamljena. U ovome se oni baš razilaze od moderne naturalističke škole i približuju se, osobito Marc Twain, naturalizmu srednjeg vijeka u Francuskoj, Italiji i Engleskoj. Da im mašta nije ograničena i da ne zaostaje za maštom starih učitelja, i da njihov humorizam, a osobito onaj Twaina, nije neka vrst igra-

čke riječi, pravi amerikanizam, mogli bi smo u prilog engleskog i američkog naturalizma spomenuti Boccaccia, Chaucera i Jean de Meunga.

Ima ljudi, koji se pojave upravo u zgodan čas; za njih je borba kratka, a pobjeda laka i sigurna. Imaju i drugih, koji se pojave prije odlučnog časa; takovi moraju prepraviti zemlište i posijati prvo sjeme, ali je žetva rijetko njihova; oni su preodređeni da preprave pobjedu; često su ljudi velikog uma, ali uvijek jaki, svojevolsni, svijesni svoje zadaće i svoje vrijednosti.

Balzak je jedan od ovih.

On je vidio, opazio, analizovao i opisao čitav svijet. Stanovnici zabitnih i malenih francuskih mjesta, kao oni većih gradova i glavnoga grada; radnici i seljaci i sva bića koja sačinjavaju masu jednoga predjela prošli su kroz njegovu leću, i nad njegovim stolom ostaviše nešto svoga, jedan komadić sreća ili moždani; jedan posmijeh ili psovku; jednu bol ili ljubav.

Nije umjetnik, nije književnik; jezik mu je suhoparan i netačan. Zapletaj je njegovih romana često apsurdan; njegova „Ludska Komedija“ rekao bi da je skup raznih melodrama, melodramatičan je razvoj a često i zaglavak njegovih romana; ali, kako su živi i istiniti njegovi uzori! Ambijenat u kome se oni okreću i žive kako je tačno i vijerno opisan! Balzakova je filozofija u humorizmu, u finoj i umjerenj ironiji. On nije indiferent kao što će biti kasnije Gustav Flaubert; on nije naučenjak kao što će se Zola umišljati da je; on vidi, opaža, razloži. Cijela je njegova filozofija u „Physiologie du mariage“.

Balzak nije nikada postavio znanstveni i filozofski problem; njegov je metod proizvod specijalnog njegovog rada i temperamenta. Kako je on vjerovao, tako je čutio i opisao: velika njegova moć i snaga stoji baš u ovome. I punijem ga je pravom Zola nazvao utemeljiteljem naturalizma; jer opažanje i fotografična deskripcija ambijenta i uzora započinje s Balzakom. „Ludska komedija“ je kolosalni spomenik jednog književnog pokreta, koji je umro jer htio biti preveć logičan i odveć dosljedan sebi istome. A prvi, koji mu je zadao smrtni udarac, misleći mu koristiti, bio je baš voda modernih naturalista:

У Н И В Е Р З И Т Е Т С К А
Библиотека

Emil Zola. Emil Zola povodeći se za Balzakom, nije se sjetio, da veliki romanopisac nije nikada mario istraživati, da li se njegovi radovi slažu ili ne sa znanstvenim teorijama svoga vremena.

Glavna pogreška, pogreška opažanja, koja uništuje cijelu teoriju na kojoj se osniva moderni verizam.

(Nastaviće se).

PITALICE.

— V. A. —

1. Pitala djevojka babu: „Šta mi vaļa najviše čuvati?“ — „Bogme, sinko, kuću na prsi, jer ako se ajduk¹⁾ dobavi kuće ode i potkutnica“.

2. Pitali ciganina: „Kad ti je najmilija, kad li najmrznija žena?“ — „Najmilija kad me zove na ručak, a najmrznija kad mi kaže, da nema ništa ručku“.

3. Pitao ciganin raju: „Da se ja porišćanim šta mi najprije treba?“ — „Krst na se, vino u se, a prase oko vrata“.

4. Pitali raju: „Za što plačeš?“ — „Bogme, ako mi ne dadu pjevati, dadu mi plakati doklen je meni moj dobri Aga živ“.

5. Pitala vjerenica vjerenika: „Zašto su ti tako noge tanke?“ — „Ovo su letne, a zimske sam doma ostavio“²⁾. —

6. Pitali popa, ima li kakva dva zla, a da nijesu grješna? — „Imaju dva: mlado poľubiti, a zendila³⁾ uštinuti“.

¹⁾ Izgovor kotorski, mjesto hajduk. — ²⁾ Leti naši seljaci nose samo bječve na nogama, a zimi navuču i dokoļenice, te im buti izgledaju deblji nego što uprav jesu. — ³⁾ Turska riječ za našu, jež.

OCJENE I PIRKAZI.

Najnoviji Rečnik stranih reči, koje se javljaju u nas te ih vaļa razumeti a donekle i kloniti. — Priredio prof. Jovan Grėić. U Novom Sadu. Izdaće i štampa srpske knižare braće M. Popovića 1905.

Ovaj riječnik može se kazati da je vrlo potrebno djelo, te je nim zauzetni pisac sretno baš zadužio srpsku knigu. Djelo mu je doduše izvrsno uspjelo i sadržinom i opsegom, da će mu naučėćak, i osredne ruke naobraženi srbin uz blagoslove haran biti, a ponajviše omladina, te je uz knigu pristala i volna je naučėnoga rada. Odavna nam je od prijekne potrebe, da kogod ponudi srpstvu ovakovo djelo, što su ostali narodi davno na rukoveti za svoju potrebu imali; dok mi ne imasmo dosle potpunu stvar ma s nikoje strane; velim potpunu, jer gdjekad bi nam banuo doista kakav sabiratelj tuđinaka, ali bi svaki slabo udovolio našim potrebama; pa i to djelo, oskudno dovolnom spremom, nedostatno i slabo uređeno, brzo bi ostalo prekrivo zaboravom. Ali gosp. J. Grėić od prije poznat kao vrstan naš kniževnik, sa svojim najnovijim djelom izravnao je osjetljivu prazninu naše knige, te je potrebam dobrahno došao u pomoć, bolje no iko do danas, dajbudi kod nas. Tu je on sakupio sijaset pravničkijeh, kniževnijeh, umjetnijeh, obrtnijeh riječi, rečėnica, izraza, poslovice i t. d., tu je n. p. iznizao golemi broj tuđinaka iz raznijeh jezika, koje su se uvukle u naš narod i dosljedno u našu knigu, te tu stanuju kao da su dobile pravo građanstva. Označio im je tačno značėće, izgovor i postanak, sve lagano i jezgrovito. Svakako je cijeñeni spisatelj tu mnogo zaradio, te je divnu uslugu srpkaj knizi ponudio. To ga je bez sumne mnogo truda stalo, te će mu sigurno biti priznato od naroda, komu je samo djelo namjeñeno. Želimo da se razgrabi ovo izdaće, te da auktor bude prisilen prirediti novo, povećano i popravljeno izdaće, i da bolje i svestranije po našoj kniževnoj nivi pokupi svaku nekorisnu nametnutu bilku, koja bi htjela tu da živi na užtrbe naše pitomine.

BIĀĀŠKE.

KŅIŅEVNOST.

Lovorika. — U Zemunu poĀeo je ovog mjeseca izlaziti novi srpski list „Lovorika“. Taj list je posvećen samo umjetnosti, a srpstvu je bila pri- jeka potreba jednog takvog lista. „Lovorika“ je dakle ispunila onu prazninu koja se osjećala. Prvi broj, te smo ga primili, odgovara potpuno svojoj svrsi, a uređen je vrlo dobro.

* * *

Propast kraļeva hrvatske krvi. — Prof. Milan Ogrizović i Marija ud. Kumićić napisali su novu istorijsku dramu pod gorñim naslovom. Drama je sastavljena prema Kumićićevu romanu „Kraļica Lepa“. Premijera je postigla osobiti uspjeh, kakvim se rijetko moŅe podiĀiti koja hrvatska istorijska drama.

* * *

Novo djelo Maksima Gorkoga. — Kako je poznato, prošlih dana bio je uhapšen Maksim Gorki, te je brzo opet pušten na slobodu. Za to vrijeme spremao je jedan novi komad: „SunĀeva djeca“, ali, kako javļaju, taj mu je komad zaplijenila pulicija.

* * *

Ruski listovi -- Veliko rusko carstvo sa svojih 130 milijuna naroda ima jedva 800 listova i Āasopisa (ako se u to ne raĀuna Finska), dakle gotovo po jedan list na svako 165.000 duša. To je srazmjerno vrlo malo.

Radi uporedeņa moŅe se uzeti samo susjedna ŅemaĀka sa svojih 6500 listova i Āasopisa, od kojih dolazi po jedan na svako 8000 duša. — Kao još boļi primjer moŅe da posluŅi sjevero-ameriĀka drŅava MiĀigen, koja ima listova i Āasopisa, ako ne više, a ono sigurno koliko i sama Rusija, u u Ņoj je samo 2,200.000 stanovnika, dakle po jedan list na 2000 stanovnika.

Uzrok nesrazmjerno malenom broju listova u Rusiji ne bi leŅao u ne- dovoljnoj pismenosti u narodu, koliko u skuĀenosti censure; ali uza sve to treba uzeti u obzir, da su ruski listovi veliki, i da meĀu Ņima nema one suvišne i nepotrebite sitneŅi, kao, obiĀno, kod ŅemaĀkih listova.

Od 800 ruskih listova izlaze 643 na ruskom, 66 na poļskom, 42 na ŅemaĀkom, 8 na francuskom, 9 na litavskom, 6 na jermenskom, 2 na je- vrejskom, 2 na turskom i 14 na raznim drugim jezicima ruskoga carstva. Osim toga izlazi više listova na dva ili tri jezika u isti mah.

Osim listova, Ņto izlaze uredno u odreĀeno vrijeme, ima ih nekoliko i takovih, koji izlaze u nejednakim meĀuvremenima; neki više puta ne- djeljno, a neki nekoliko puta godišnje.

RasprostraŅenost ruskih listova takoder je srazmjerno malena. Naj- veći broj pretplatnika dostigla je prije dvije godine „Ņiva“ — 250.000. I

ovaj broj pretplatnika dosegao je do ove visine najviše zbog one gomile književnih dodataka, koje „Niva“ daje uz svoj list za relativno nisku cijenu, i što su te godine data čitaocima cjelokupna djela popularnog ruskog pripovjedača Antona Čehov-a.

Medu dnevnim političkim listovima najviše se rasturaju „Petrogradske novine“ — 45.000 pretplatnika, moskovski „Listak“ oko 40.000, a „Moskovske vjedomosti“ — 35.000.

* * *

Srpski umotvori u prijevodima. — U ruskom žurnalu *Русский Паломник* br. 46 i 49 izašla je u ruskomu prijevodu pripovijetka Dragutina Ilića „Talita kumi“.

U češkom časopisu „Žensky svet“ broj 3. izašla je u češkom prijevodu „Ženska čest na Černé Hoře“ od Sava Vučetića u prijevodu Zorke Hovorkove.

U uglednoj italijanskoj reviji „Nuova Rassegna“ izašao je prijevod Nušičeve priče „Nadgrobno slovo“ iz pera g.de Umberta Griffini.

PROSVJETA.

Srpski universitet. — Srpska narodna Skupština u Beogradu primila je zakon, po kome se dosadašna Velika škola diže na stepen universiteta. Ta davna potreba i žela eto se već jednom ispunila. Na ovaj se način ovaj najviši srpski prosvjetni zavod izjednači s ostalim sličnim zavodima u Evropi, jer su se ovako uvela potpuno slobodna predavanja i učenja. Srpski će universitet imati četiri fakulteta: pravni, filozofski, medicinski i tehnički. Bogoslovskog fakulteta ne će imati, nego će sadašnja bogoslovija biti preobražena u Duhovnu Akademiju, po primjeru takvih zavoda u Rusiji.

IZ KNJIGA.

Gaston Loth, u nedavnoj izašloj knjiži „*Le Peuplement italien en Tunisie et en Algérie*“, opisuje talijansku emigraciju u Algir i Tunis, koja je vrlo znatna, i koja se po nju ima pripisati ne samo prirastu pučanstva u južnoj Italiji, nego pomaćkađu zemalja za obrađivanje.

Godišnje, veli pisac, seli se u Tunis 3434 Talijanaca, a u Algir 3-4 hiljade. To su radnici, poljodjelci i trgovci, koji tamo nahode povoljnijih ekonomskih uvjeta, manjeg državnog poreza i veće individualne slobode. Vremenom oni postaju maleni gospodari zemalja, poljodjelci, marnari i ribari, dok se vrlo malo njih posvećuje industriji i trgovini. Netom postanu bogati, prva im je, da se nacionalizuju s Francuzima.

* * *

Henrih Hantić napisao je na francuskom jeziku knjigu „Češka umjetnost u XIX. vijeku“. Knjiga je u prvom redu patriotična, a svrha joj je da pozna tudi narod sa češkom umjetnošću. Brojne ilustracije, koje pri-

kazuju slike čeških umjetnikâ, spomenike, zgrade, davaju osobitu pretežnost ovoj interesantnoj knîzi.

RAZNO.

Staro-grčka stenografija. — Najstarija stenografija, za koju se do sada znalo, bila je iz 164 god. poslije Hr., i ako je poznato, da je i Tiron, rob Ciceronov, razumijevao vještinu stenografisaña. Od ñega su nam ostale tako zvane Tironove note. Ali nedavno naden je u staroj varoši Oksiringonu jedan dokumenat iz 155. god. poslije Hr. Na tom dokumentu sasvim je lijepo sačuvan ugovor između jednog tamošnjeg uglednog građanina i stenografa Apolonija, kome onaj prvi daje svoga roba Heramona na nauku. Po tome ugovoru sin Apolonijev učiće roba dvije godine u stenografiji, a za trud će dobiti 120 drahmâ. Taj je dakle dokumenat nastarije svjedočanstvo za grčku stenografiju, jer i učitelj Apolonije i ñegov sin Dionisije po ime-
nu bijahu Grci.

* * *

Tajnovite ruševine u južnoj Africi. — Neki R. N. Hall iznosi zanimivih stvari u svojoj knîzi o iskopinama u ruševinama Symbabje u jugoistočnoj Africi. Kraj Mašona bio je nastanjen narod koji se doselio iz Fenicije i Arabije i koji je tu crpio obilno zlatno blago. Mislilo se da je to ona zemlja u bibliji, Ofir, iz koje je Salomon na svojim brodima, kroz tri godine, donio ono bajoslovno blago za gradnju svog hrama. Hall drži da zbiļa ono blago u starom zavjetu potiče od dañašnje zemlje Mašona, a spomenuti Ofir bio je stovarište, gdje se je blago dobivalo. Iz ovih ruševina odiše, kako misli Hall, prastara prošlost u dalekoj Africi, te ima barem 3000 god. starih zlatnih i predistoričkih ostataka; ali nema nadgrobnih natpisa, koji bi ovo mnijeñe potvrdili.

* * *

Siromaštvo u Engleskoj. — Ko ne zna za silno bogatstvo Engleske? To je zemlja uprav iz zlata salivena. Ali ipak pokraj svog velikog bogatstva statistika iznosi i veliko siromaštvo te bogate zemlje. Tako je n. pr. u Londonu svaki tridesetšesti čovjek prosjak. Statistika je iznijela za mjesec Januar 823-854 prosjaka; od toga ih 259-346 u sirotinjskim domovima.

* * *

Alkohol i samoubijstvo. Jedna od gadnih posljedica alkoholizma jest ubijstvo. U zemljama gdje se vodi veća briga oko blagostanja širokih slojeva, gdje se uporno i uspješno vodi borba protiv alkoholizma, tu ima sve manje samoubilaca. To se osobito vidi u Norveškoj, u kojoj je broj samoubilaca i onako malen, pa se još više smanjuje svake godine. U Norveškoj dolazi na milijun duša samo 60 samoubilaca, prama 307 u Pruskoj.

* * *

Nešto o čaraņu i mađiji. U Londonu držao je nedavno poznati etnolog dr. Westermarek vrlo interesantno predavaće u jednom socijalističkom skupu. On je predavao kako još i dan danas, i to svugdje izbija na površinu vjeroвање u mađije i čaraće, i ako je to vjeroвање kod mnogih nekako prikriveno. Ovo je vjeroвање imalo najviše uticaja na položaj ženskih. Kod mnogo religija priznata je ženskim moć, da mogu biti vještice i da čaraju. Istina da su ih s toga mrzili i donekle progonili, ali su ih se s druge strane bojali radi njihove paklene i proklete vještine. Ali najvažniji preostatak mađijskih nazora, što još i danas postoji, ostao je — kako kaže dr. Westermarek — i pri polagaću zakletve, što se obično danas pred sudom polaže. Zakletva je ništa drugo nego jedna forma proklićaња sama sebe. Čudno djelovanje ove forme, gdje sam sebe proklićeš, udvostručuje se tim, što se dotirne kakva sveta stvar. Tako n. pr. Indijanae, dok se kune, drži u ruci malo svete vode iz rijeke Ganges-a; Muhamedanae se kune na Koran, Englez lubi bibliju i t. d.

Vjeroвање u „zle oči“, t. j. u rdav pogled, osniva se prosto na tom, što jedan, te je pohlepan, može samo pogledom izmamiti od drugoga sve što hoće, samo ako ovaj o ņem i malo ovisi. Kod narodâ te su u kulturi napredovali, rdav pogled ima već drugu formu. Hoćeš li nešto da od nekoga dobiješ samo ga saspi hvalama, najlaskavije mu se izrazuj o dotičnoj stvari, i sigurno su ti zle oči pomogle, jer ćeš brzo izmamiti želenu stvar.

* * *

Sujevjerje kod djece. Dr. Monroe istraživao je nekoliko godina sujevjerje kod djece. Najprije je opažao na jedno hiladu ņih, što oni drže za znak sreće, a što nesreće. Kod djevojčica je opazio da je igla bila kod većeg dijela ņih znak sreće, a kod dječaka kopito. Različite stvari i znakovi, koji donose sreću ili nesreću, odnosili su se najviše na vrijeme, ljubav, ženidbu, bolest, smrt i na broj 13. Prirodno je da ņeke stvari kao n. pr. ljubav i ženidba tek vremenom dođu na red, ali je karakteristično, da ludog sujevjerja o broju 13 nema kod djece ispod deset godina.

* * *

Razdioba vremena kod Bramistâ. — Indijski vijernici Brahme računaju dan na 60 sahata, a svaki sahat 24 minuta. Za sat imaju jednu čudnu spravu. Jedna mjedena kutija, te nema pokriva, probušena je na sredini dna. Kad ta kutija pliva na vodi, onda se po malo kroz probušeni otvor sama napuņa vodom, dok ne potone. To se dogodi tačno kroz 24 minuta, jer su veličina i otvor kutije tačno napravljeni da se kroz 24 minuta napuni. Jedan, te vrhu tog sata pazi, najavlja po kući svaki put kad kutija potone, da je jedan sahat izmako.

* * *

Težina ljudi u masi. — Desilo se je do sada više puta, da su velike tribine i dvorane propale pod teškim teretom naroda te je na ņima. To su velike nesreće, koje su zapale nekoliko ljudskih žrtavâ. Jedan američki

profesor pokušao je da proračuna, kakav teret drži pod zbog velike mase. Ovo se pitanje može riješiti samo na taj način, ako se izračuna koliko ljudi stoji na jednom kvadratnom metru, računajući im popriječnu težinu. Ako se uzme da na jedan četvorni metar može stajati deset osoba sa popriječno mtežinom od 70 klg., to je teret od 700 klg. Svakako inženijeri i preduzimači moraju o tome voditi računa, da im gradne tribinâ i dvoranâ odgovore sigurnosti publike.

* * *

Prašina. — Svakomu je više ili manje poznato, koliko škodi udisavanje prašine što je vjetar diže, a osobito one po ulicama velikih i bučnih gradova, gdje svakog svijeta vrvi, zdrava i nezdrava i gdje je neprekidan promet. Jedan lekar napisao je o tome čitavu knjigu, odlučno ustajući da se proti tome zlu otpočne odlučna borba. Ova stvar ne bi trebala da interesuje samo lekare, već i inženijere i u opće sve preduzimače gradne i uređivaña puteva i ulica. Izračunato je da u jednom gramu prašine ima milijun i trista hiljada mikroba, a taj broj može narasti do dva i pô milijuna. Svi su ti mikrobi škodljivi, jer se udisanjem unose u pluća i truju ih, pa su s toga i česte epidemične bolesti. U Parizu se o tom mnogo brige vodi, kako da se otkloni ovu opasnost i da se sa puteva na koji način ukloni prašina.

ČITUĀA.

† *Sevastijan Mitropolit SkopaĀski.* U nedjelju 5. pr. mj. umro je u Carigradu skopaĀski mitropolit Sevastijan Debelaković u 36-oj godini života. Zbog slaba zdravlja živio je u Carigradu tiho i skromno, a kad umre mitropolit Firmilijan izaberu ga za mitropolita skopaĀske eparhije na dan Sv. Save 1904. Mitropolit Sevastijan bio je oduševĀen i prosvijećen Srbin, veoma jake voĀe i energije, uzdržĀiv i oprezan do skrajnosti. Njegova smrt osobiti je udarac, naroĀito za skopaĀsku eparhiju, te je presjekla sve one nade, koje su se polagale u njegov rad. Laka mu zemĀa i vjeĀan pomen u narodu!

* * *

† *Janko prof. Koharić.* — Prošlog mjeseca nestao je prof. Koharić i od tada ga se više nije vidjelo ni našlo. OĀito je da je uĀinio samoubijstvo, a uzrok je bilo poremećeno stanje ŀivaca. Ta tužna smrt vrlo je osjetĀiva, kad se promisli, da vaĀan Āovjek, uprav talenat nestaje iz kola zasluĀnih ljudi, i to uprav u godinama, kad je baš ostvarao ono što je obećavao. Pokojnik se ustrajno bavio filozofijom historije, te je još kao đak pisao rasprava tog sadržaja, pa je za ŀeke dobio i nagradu.

Svi su srpski i hrvatski listovi donijeli po mañi ili viši Ālanak o pokojniku, i istakli, koliko hrvatska knjiŀevnost gubi sa smrću Janka Koharića. Neka mu je slava!

* * *

† *Adolphe d'Avril.* U dvorcu Coppières umro je na 10. Novembra 1904. u 82 god. života francuski knjiŀevnik, jedan u Francuskoj od najiskrenijih

prijatelja Slovenstva, baron Adolphe d' Avril. Bio je dobar poznavalac slovenskih odnošaja, jezika i literatura, kakvih je malo u Francuskoj.

* * *

† *Adolf Menzel*. U Berlinu umro je ovih dana u dubokoj starosti glasoviti njemački slikar Adolf Menzel.

* * *

† *Dr. Milivoj Šrepel*. Na 23. pr. mj. poslije čitave godine dana teška bolovanja zaklopio je za uvijek oči veliki hrvatski radnik Dr. Milivoj Šrepel, prof. na sveučilištu. Hrvatska gubi njime vrsna naučenika, svestrana i plodna književnika, a hrvatska akademija jednoga od ponajvršnjih svojih radnika. Mnogo je pisao u „Vijencu“, te ga je neko vrijeme i uređivao, u kom su se osobito isticale njegove kritike i kritičke studije. Šrepelov je rad bio u opće velik i raznoličan, pa je za to hrvatska knjiga i izgubila mnogo s njegovom smrću. — Milivoj Šrepel rodio se 8. Novembra 1862. u Karlovcu. Gimnaziju je svršio u Zagrebu. Godine 1886. bio je promoviran na čast doktora filosofije. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti izabrala ga je od god. 1890. svojim dopisujućim, a god. 1893., svojim pravim članom. God. 1892. bi imenovan redovitim profesorom latinskog jezika u hrvatskom sveučilištu.

Vječna mu uspomena i laka zemlja!

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА